

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Důkazní využití pachových stop

Plzeň, 2013

Denisa Cízlová

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Důkazní využití pachových stop

Vedoucí diplomové práce:

**Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.
Katedra trestního práva
věda**

Zpracovala:

**Denisa Cízlová
Studijní program: Právo a právní
Studijní obor: Právo**

Plzeň, 2013

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Právní úprava a důkazní využití odposlechů v trestním řízení zpracoval samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury“.

V Sokolově, dne 16. března 2013

.....

Touto cestou děkuji Prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za pomoc při výběru tématu a za konzultační pomoc při řešení odborných problémů a otázek týkajících se vlastního zpracování diplomové práce.

Obsah:

1. Úvod	s. 8 - 9
2. Vysvětlení pojmů	s. 9 -11
3. Přírodovědná podstata pachových stop	s. 11
3.1. Pachy obsažené v pachové stopě	s. 12
3.2. Zdroj lidského pachu	s. 12-14
3.3. Vlastnosti pachové stopy	s. 14-15
4. Identifikace osob podle pachu	s. 15
4.1. Prostřednictvím služebního psa	s. 15-16
4.1.1. Výchova služebního psa	s. 16-17
4.1.2. Výcvik služebního psa	s. 17-19
4.1.3. Německý ovčák	s. 19-20
4.2. Pokusy o fyzikálně chemickou analýzu pachu	s. 20-21
4.2.1. Postup plynové chromatografie	s. 21
4.2.2. Hmotnostní spektrometrie	s. 22
4.2.3. Elektronický nos	s. 22-23
4.2.4. Výhody a nevýhody chromatografické metody	s. 23-24
5. Vyhledání a zajištění pachových stop na místě činu	s. 24
5.1. Vyhledání pachových stop	s. 24
5.2. Snímání pachových stop	s. 24-25
5.3. Způsoby zajištění pachových stop	s. 25
5.3.1. Zajištění pomocí snímače (na tkaninu aratex)	s. 25
5.3.2. Nasátí pachové stopy (do injekční stříkačky, plastové lahve apod.)	s. 25
5.3.3. Zajištění prosáváním vzduchu	s. 25-28
5.4. Zajištění pachových stop pomocí snímače na tkaninu aratex	s. 28
5.4.1. Fáze činnosti technika	s. 28-31
5.4.2. Zvláštnosti při aplikaci snímání pachových stop	s. 31-33

5.5.	Metoda pachových konzerv	s. 33-35
5.5.1.	Objekt identifikace pachu	s. 35-36
5.5.2.	Podmínky a způsob vylučování pachu	s. 36
5.5.3.	Uchování pachu v prostředí	s. 36-37
5.5.4.	Izolování, jímání a fixace pachu	s. 37
5.5.5.	Komparace pachů	s. 38
6.	Zajištění srovnávacího materiálu	s. 38
6.1.	Základní pojmy vztahující se ke srovnávacím materiálům	s. 39-40
6.2.	Varianty jednotlivých srovnání v rámci metody pachové identifikace	s. 40-42
6.3.	Právní nástroje k zajištění srovnávacích materiálů policejními orgány	s. 42-45
6.3.1.	Osoby zajišťující srovnávací materiály	s. 45-47
6.3.2.	Vylučování pachů	s. 47-48
6.3.3.	Vzorky pachů a jejich nositelé	s. 48-49
6.3.4.	Pachové stopy	s. 49
6.3.5.	Postup při snímání pachových stop	s. 49
6.3.5.1.	Postup při snímání pachových stop z menších objektů	s. 49
6.3.5.2.	Postup při snímání pachových stop z malých předmětů	s. 50
6.3.5.3.	Zajištění otisku pachových stop z biologických stop	s. 50
6.3.5.4.	Zajištění pachových stop z předmětů uložených pod vodou	s. 50-51
6.4.	Postup při odběru pachových vzorků osob	s. 51
6.5.	Zvláštnosti odběru pachového vzorku mrtvoly	s. 51-52
6.6.	Dokumentace, manipulace, přeprava a uskladnění pachových konzerv s otisky pachových stop a pachovými vzorky osoby	s. 52-53
7.	Právní problémy spjaté s pachovými stopami	s. 53
7.1.	Právní problémy spjaté se zajišťováním srovnávacího materiálu	s. 53-54
7.1.1.	Konstrukce § 114 trestního řádu- prohlídka těla a jiné podobné úkony	s. 54-56
7.1.2.	Zásada nemo textur	s. 56-57

7.1.3.	Rozsudek Vrchního soudu v Praze (2 To 123/2001) vs. Nález Ústavního soudu České republiky (I. ÚS 671/05)	s. 57-58
7.2.	Hodnocení důkazního významu pachových stop	s. 58-59
7.2.1.	Základní pojmy dokazování v trestním řízení	s. 59-63
7.2.2.	Ověřovací postupy vnímání pachu speciálně cvičeným psem k pachové komparaci	s. 63
7.2.3.	Ověřovací pokusy vnímání pachu speciálně cvičeným psem	s. 64-65
7.2.4.	Pochybnosti o věrohodnosti olfaktoriky jako důkazního prostředku	s. 65-67
7.2.5.	Případová studie použití kriminalistické olfaktoriky v dokazování	s. 67-69
7.2.6.	Nález Ústavního soudu České republiky	s. 69-70
8.	Závěr	s. 71-72

1. Úvod

Ve všech společnostech, jak minulých, současných, ale i budoucích, docházelo a vždy bude docházet k páchání trestné činnosti. Pachatele takových skutků vede k páchání trestné činnosti nespočet různých důvodů. Jakákoli přítomnost člověka na jakémkoli místě znamená způsobení změny tohoto místa. Může jít o změny značné, patrné na první pohled, ale také o změny velmi nepatrné, které nejsou pouhým okem zjištělné.

Práce orgánů činných v trestním řízení, zvláště pak práce kriminalisticko-technických pracovníků Policie České republiky, spočívá ve zjišťování těchto změn, aby mohlo dojít k dopadení pachatele a na základě těchto zjištěných změn, které jsou zajištěny jako kriminalistické stopy, byl za spáchaný trestný čin pravomocně odsouzen.

Kriminalistická olfaktorika je jedním z prostředků kriminalistické odorologie určených ke zkoumání pachů, a to prostřednictvím čichových orgánů speciálně cvičených psů využívaných jako detektorů, respektive biodetektorů.

Zejména metoda pachové identifikace je založena na vzájemném srovnání určitých vzorků pachu, respektive pachových stop zajištěných v souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí, tedy nejčastěji se spáchaným trestným činem a odebraného pachového vzorku konkrétní osoby.

Ruku v ruce s kriminalistickou praxí jde samozřejmě také právní úprava jednotlivých úkonů, práv a povinností subjektů zúčastněných v trestním řízení, bez které by jakékoliv úkony orgánů činných v trestním řízení byly téměř nepředstavitelné. Základní norma českého právního řádu, kterou je Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, ve svém článku 2 odstavce 3 říká, že státní moc může být uplatňována jen v případech, v mezích a způsoby stanovenými zákonem. Cílem této diplomové práce je seznámit čtenáře mimo jiné s právní úpravou de lege lata a některými jejími závažnými problémy či možnými nedostatky a zároveň s mnohými názory a návrhy de lege ferenda, které jsou prezentovány odborníky z oblasti kriminalistiky, konkrétně z oblasti kriminalistické odorologie a forenzních disciplin v diskusích, které se na tato témata vedou v odborné literatuře.

Diplomová práce je rozdělena do šesti základních kapitol. Přičemž stěžejní částí diplomové práce je kapitola sedmá nazvaná: „Právní problémy spjaté s pachovými stopami.“

V teoretické části diplomové práce lze nalézt objasnění základních pojmů a vysvětlení podstaty odorologie, vědy, která má v kriminalistice své nezastupitelné místo.

V praktické části diplomové práce lze nalézt popis výchovy a speciálního výcviku služebního psa, postup při vyhledávání a zajišťování pachové stopy na místě činu, zajištění srovnávacího materiálu a jako poslední stěžejní část právní problémy spjaté s pachovými stopami.

2. Vysvětlení pojmů

Pojem odorologie lze definovat hned několika způsoby. Obecná definice užívaná v kriminalistice zní takto: „Kriminalistická odorologie se zabývá zkoumáním a identifikací osob a věcí podle pachu.“¹

Přesnější definice je užívána v odorologii: „Pach lze z odorologického hlediska definovat jako plynnou látku, která je schopna po dosažení prahové koncentrace (většinou ve vzduchu) vyvolat čichový vjem člověka nebo zvířete nebo odezvu analytického přístroje.“²

Autorem definice, která velmi konkrétně popisuje odorologii, je odborník v dané oblasti JUDr. Martin Kloubek: „Kriminalistická olfaktorika je metodou kriminalistické technicky sloužící k individuální pachové identifikaci osob, které byly v kontaktu s místem spáchání trestného činu nebo s doličným předmětem souvisejícím s trestnou činností. Jejím základním principem je komparace porovnávané pachové stopy s pachovým vzorkem konkrétní porovnávané osoby prostřednictvím speciálně vycvičeného psa.“³

Rusko ve spolupráci s dalšími expertizními pracovišti uskutečnilo více než 2500 pokusů, kterými prokázalo, že odorologii, konkrétně kriminalistickou

¹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 185

² Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 185

³ www.mvcr.cz/soubor/3-2008-2008-03-kloubek-pdf.aspx, 30. 10. 2012

olfaktorika lze považovat za platný důkazní prostředek. Ruská literatura definuje odorologii takto: „Kriminalistická odorologie je ruskou kriminalistickou definována jako systém vědecko-technických metod a prostředků nalézání, snímání, fixace a zkoumání pachových stop, s cílem jejich následného využití jako důkazního prostředku identifikace v trestním řízení.“⁴

Odorologie je vědecký obor, který zkoumá vznik, vlastnosti a složení pachu. Pach může být analyzován přístrojovou fyzikálně chemickou analýzou nebo určen na základě smyslové schopnosti živočichů. Částičky pachových látek jsou označovány pojmem odoranty, které se při určitém objemu a koncentraci odlučují do okolního ovzduší.

Kriminalistická odorologie je v zahraniční literatuře označována synonymním termínem- kriminalistická osmologie⁵ nebo kriminalistická olfaktorika.

Kriminalistická teorie a praxe rozlišuje dva základní cíle, ke kterým zkoumání směřuje:

1. Individuální pachová identifikace osob- identifikace dovršená,
2. Určení skupinové příslušnosti pachu předmětů, které svým charakterem souvisejí s dokazováním v trestním řízení- identifikace nedovršená.

Existují dva základní prostředky, kterými je pach zkoumán. Prvním z prostředků je čichový orgán speciálně vycvičeného psa, který vykonává funkci biodetektoru. Tento způsob identifikace pachu označujeme pojmem kriminalistická olfakce. Funguje na principu vzájemného porovnávání pachů. Druhým z prostředků identifikace pachu je přístrojová technika. Tento způsob identifikace je označován pojmem kriminalistická olfaktronika a je zde využíván princip fyzikálně chemické analýzy pachu.

Z kriminalistické olfakce se dále vyčleňuje obor označovaný pojmem kriminalistická olfaktorika. Pomocí této metody lze individuálně identifikovat osobu,

⁴ <http://www.pravoteka.ru/enc/2979.html>, překlad www.mvcr.cz/soubor/3-2008-2008-03-kloubek-pdf.aspx, 30. 10. 2012

⁵ Pojmem osmologie se všeobecně označuje nauka o čichu a čichovém ústrojí.

kteřá byla přítomna na místě spáchaní trestného činu nebo byla v kontaktu s doličným předmětem.

Metodika využití prostředků kriminalistické odorologie je upravena pokynem č. 9 ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 1. července 2009, ve znění pozdějších předpisů a nařízení.

V kriminalisticko- policejní praxi v České republice se aktuálně cvičí psy k těmto pachovým pracím:

1. využití služebního psa k vyhledávání osob,
2. využití služebního psa k vyhledávání osob metodou pachové identifikace,
3. využití služebního psa k vyhledávání drog,
4. využití služebního psa k nalezení výbušnin,
5. využití služebního psa k nalezení chemických látek podporujících hoření (akcelerantů),
6. využití služebního psa k nalezení zbraní,
7. využití služebního psa k nalezení ukrytých mrtvol, lidských ostatků a částí lidských těl (kadáverů) nebo nalezení místa jejich přechodného uložení.⁶

Nutno podotknout, že využití speciálně vycvičených psů k vyhledávání kriminalistických stop je v policejní praxi aktuálně výhodnější než využívání přístrojové techniky. Psi mají mnohem lepší rozlišovací schopnosti než vyráběné přístrojové detektory pachu. Psi, kteří absolvují speciální výcvik, jsou ve svém oboru univerzální, na rozdíl od přístrojové techniky, kde je potřeba různých filtrů. Využití speciálně vycvičených psů je levnější než využití přístrojové techniky.

3. Přírodovědná podstata pachových stop

Jen pachová stopa, kterou vytvořil člověk, je v odorologii a trestně právní praxi považována za pramen důkazu. Pachová stopa slouží k identifikaci osoby, která má vztah ke spáchanému trestnému činu.

⁶ Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

3.1. Pachy obsažené v pachové stopě

Pachová stopa obsahuje podle jejího původu následující pachy:

- a) **Pachové pozadí**, které je tvořeno pachy organického a anorganického původu. Zdrojem je místo, kde je pachová stopa snímána.
- b) **Pachy přidružené** charakterizují místa, kde se osoba pohybovala a kde pobývala v době před snímáním pachové stopy (domácnost, pracoviště a jiné). Těmito pachy je nasycen oděv dané osoby.
- c) **Pachy druhové** jsou pachy, podle kterých lze určit pohlaví člověka, druh choroby, kterou trpí, etnickou příslušnost, stravovací návyky a jiné druhové znaky.
- d) **Pach individuální** je geneticky podmíněnou součástí lidského pachu a je po dobu trvání života určitého člověka prakticky stálá, což je empiricky i prokázáno. Tuto vlastnost lidského pachu můžeme s nadsázkou přirovnávat ke genetické dvoušroubovici DNA nebo k obrazci daktyloskopických papilárních linií.

3.2. Zdroj lidského pachu

Co je významným či bezvýznamným zdrojem lidského pachu se specialisté v oboru odorologie více méně shodují. Odborníci Oldřich Vyhnálek a Jaroslav Suchánek se vyjadřují ke zdroji pachu takto: „Člověk vylučuje pach především potem a dechem a uvolňuje tak do okolního prostředí řadu látek (chemických sloučenin). Jiné zdroje lidského pachu (moč a stolice) nejsou z odorologického hlediska významné.“⁷

Za zdroj lidského pachu lze považovat:

1. plicní dýchání
2. kožní dýchání
3. exkrementy
4. výměšky orgánů vnitřní sekrece, které proniknou z vnitřního prostředí těla
5. krev, která pronikne z vnitřního prostředí těla

⁷ Vyhnálek, O., Suchánek, J.: Kriminologická odorologie. Kriminologický sborník, 1993, č. 12, str. 549

6. pocení
7. vyměšování kožního mazu
8. kožní šupinky, vlasy a ochlupení

Plicní dýchání je z hlediska kriminalistické olfaktoriky téměř bezvýznamné. Důvodem je, že lidský dech se po vydechnutí okamžitě rozptýlí do okolí a po velmi krátké době není možné ho nalézt v koncentraci, která by umožňovala jeho konzervaci.

Bezvýznamné pro kriminalistickou olfaktoriku je také vylučování pachů kožním dýcháním. Důvodem je, že kožní dýchání je jen velmi nepatrné a tudíž opět neumožňuje konzervaci.

Exkrementy také v kriminalistické olfaktorice nenašly svůj význam. Důvodem jsou technické obtíže vyplývající z konzervativní metodiky využívajících textilních snímačů pachů.

Výměšky orgánů vnitřní sekrece nemají význam pro kriminalistickou olfaktoriku, důvod je stejný jako u exkrementů.

Krev není v české kriminalistice využívána jako zdroj pachů člověka, což je trochu škoda, protože ruská kriminalistika dosáhla při využívání krve k individuální pachové identifikaci zajímavých výsledků.

Nejdůležitějším zdrojem lidského pachů pro českou kriminalistiku je kožní povrch lidského těla (pocení, vylučování kožního mazu a odlučování povrchu těla ve formě vlasů, ochlupení a kožních šupinek).

Kůže člověka je důležitým zdrojem pachové stopy. Tuto pachovou stopu člověk zanechává na místech svého výskytu a na předmětech, se kterými přišel do kontaktu. V důsledku regenerace kůže jsou z lidského těla odlučovány mikročástice, které jsou nosiči genetické informace.

Nejdůležitějším nosičem pachů je lidský pot. Potní žlázy jsou na lidském těle rozmístěny nepravidelně. Největší množství potních žláz nalezneme na čele, v podpaždí, kolem ohanbí, na dlaních a chodidlech. Právě svými končetinami přichází člověk do kontaktu s okolním světem, proto jsou potní žlázy z hlediska olfaktoricky velmi důležité.

Pomocí molekulární analýzy bylo zjištěno, že se na povrchu kůže každého člověka nachází několik milionů bakterií. Jejich kolonie tvoří přibližně 130 různých druhů a kombinace těchto bakterií je zcela specifická u jednotlivých osob.

Výše uvedená skutečnost vyvrací tezi, že pokud dvě osoby použijí stejný parfém, speciálně vycvičený pes se bude řídit tímto dominantním pachem. V důsledku bakteriálního rozkladu, který je u každého člověka jiný, získává parfém v několika okamžicích rozdílnou pachovou charakteristiku.

Svůj význam v oblasti pachových stop má také trichologický materiál. Jedná se o chlupy a vlasy odloučené z povrchu lidského těla. Lidský vlas nebo chlup neumožňuje jeho analýzu speciálně vycvičeným psem, protože vyvíjí malé množství pachu. Přesto na povrchu vlasu či chlupu ulpívá určité množství potu a kožního mazu, a tak se stává nosičem pachu.

Dosud kapitola pojednávala o primárních zdrojích lidského pachu a nyní je nutno se věnovat sekundárním nosičům lidského pachu. Sekundárním nosičem lidského pachu jsou mikrostopy, které jsou odloučené z předmětů či věcí, které měla osoba na sobě či při sobě (oděv, kapesník aj.). Na těchto předmětech či věcech se usazují částice odloučené z lidského těla nebo nasáknou pachem, který nepřetržitě vzlíná z lidského těla. Proto jsou tyto mikrostopy nosičem pachových stop.

Otázkou kriminalistické odorologie zůstává, proč se speciálně vycvičený pes nezmýlí při porovnávání vzorků, přestože byly odebrány dané osobě v různé době? Na základě vědeckého zkoumání se dospělo k danému hypotetickému závěru, že speciálně vycvičený pes reaguje na genetický základ pachu živých organismů. Snad bude tato otázka v budoucnu vyřešena a teorie pachových stop získá pevné postavení v kriminalistické odorologii.

3.3. Vlastnosti pachové stopy

Pachová stopa má následující vlastnosti:

1. pachová stopa má jen velmi malou hmotnost a plynné skupenství
2. pachová stopa může být identifikována pouze čichovým senzorem speciálně vycvičeného psa nikoli smyslovými orgány člověka ani technickými prostředky

3. pachová stopa má latentní charakter a nelze ji zviditelnit
4. pachová stopa se postupně odvětrává
5. pachovou stopu lze z místa odstranit jen zničením povrchu (politím kyselinou, odstranění svrchní vrstvy atd.)
6. pachová stopu může být působením přírodních podmínek zničena (hniloba, tlení, roztoči, přírodní reakce aj.)
7. pachová stopa může být ovlivněna pachem osoby, která nemá nic společného s vyšetřovanou událostí
8. pachová stopu může pocházet i z mikrostop, tudíž může být nalezena na místech, se kterými daná osoba vůbec nepřišla do kontaktu
9. pachová stopa obsahuje neměnný genetický základ, který je ovlivněn věkem, pohlavím, psychickým a zdravotním stavem, užíváním léky, alkoholem, tabákovými výrobky a kosmetickými výrobky

4. Identifikace osob podle pachu

4.1. Prostřednictvím služebního psa

Pro psa pach neznámého člověka nepředstavuje nějak zvlášť významný podnět, a proto musí být pes k individuální identifikaci pachu neznámého člověka postupnými kroky vycvičen.

U pracovního plemene psa se při výchově a výcviku projevují tři typy inteligence. První je adaptivní inteligence. Jedná se o schopnost psa učit se novým cvikům. Dobrá adaptivní inteligence ale neznamená, že pes bude v budoucnu spolehlivě vykonávat pracovní úkoly. Druhou je pracovní inteligence. Jedná se o schopnost psa dlouhodobě se soustředit a být vytrvalým. Pracovní inteligence je důležitá, neboť výcvik vyžaduje mnohé opakování pokusů, než se dovednosti trvale zapíší do paměti psa a stanou se tak návykem. Důležitou je také z důvodů, že cvičený pes k pachové práci musí být schopen potlačit své nutkání k jakékoli jiné činnosti. A třetí je inteligence instinktivní. Je u každého psa individuální a je měřena psími IQ testy. Jedná se o instinkty, které jsou u každého plemene odlišné. Někteří psi mají více zakódované ochranné instinkty, díky kterým se stávají výbornými ochránci

štěněte. Jeho chování musí být suverénní, srozumitelné a důsledné. Stanovená pravidla chování psa nesmějí být měněna. Štěně by nemělo být vychovááno formou drilu, ale výchova by měla být hlavně srozumitelná a důsledná.

4.1.2. Výcvik služebního psa

Výcvik je Závazným pokynem policejního prezidenta takto: „Výcvik je systematická a metodicky správná činnost psovoda směřující k dosažení potřebného stupně cvičitelnosti a výkonnosti služebního psa, která zaručuje jeho plnou upotřebitelnost při výkonu služby.“¹⁰

Pes je díky výcviku ovladatelný pomocí zvukových povelů, gest nebo jeho reflexivních reakcí na známou situaci. Výcvik služebního psa je možný rozdělit na tři etapy. Mezi ně patří základní výcvik štěněte, všeobecný výcvik a speciální výcvik policejních psů. Základní výcvik a všeobecný výcvik jsou důležitou základnou dalšího výcviku. Vzhledem k tématu diplomové práce bude popsána jen třetí etapa, a to speciální výcvik policejního psa.

Psi jsou dle úrovně svého výcviku a čichových schopností členěni do tří stupňů. Toto členění vytvořil Dr. Vilém Eis.¹¹ Do prvního stupně patří pes označovaný jako pevný. Pes pevný je schopen pronásledování po tzv. horké stopě. Pes sleduje lidskou stopu po zemi a napomáhá si přidruženými pachy, nikoli větřením či revírováním. Do druhého stupně patří pes označovaný jako jistý. Pes jistý sleduje stopu dle jejího celkového pachu a nadá se zmýlit staršími lidskými stopami, které mají podobnou pachovou charakteristiku, a které křížují jím sledovanou stopu člověka. Do třetího stupně patří pes označovaný jako čistý. Pes čistý je vhodný pro olfaktorickou komparaci. Při stopování se řídí výhradně individuálním pachem člověka a neorientuje se podle přidružených pachů. Stupně jsou určovány konkrétním kynologickým zkušebním komisařem na základě pozorování psa při plnění zkušebních úkolů.

Závazný pokyn policejního prezidenta definuje metodu pachové identifikace takto: „Metoda pachové identifikace je metodou kriminalistické techniky, která slouží ke ztotožnění konkrétní osoby prostřednictvím jím vytvořené pachové stopy.“

¹⁰ Závazný pokyn policejního prezidenta, č. 10/2003

¹¹ Viz publikace- Pachové práce služebních psů. Praha: Naše vojsko, 1954

Osoba zanechává svoji pachovou stopu jako hmotný odkaz své činnosti nezávislé na své vůli. Metoda pachové identifikace je založena na poznání, že každá osoba je nositelem individuálního pachu, který je geneticky podmíněn, a je stálým projevem jejích životních funkcí.¹²

Služební předpis nestanovuje konkrétní plemeno psa pro olfaktorickou komparaci, ale platí, že pes musí splňovat několik následujících podmínek:

1. vysoká úroveň pracovní inteligence
2. zájem o aportování a o příjem potravy
3. pevná nervová soustava
4. bez zdravotních omezení
5. výborné čichové schopnosti.

Existují tři druhy kurzů metody individuální pachové identifikace. Základní kurz je určen mladším psům bez zkoušky nebo starším psům jiné kategorie. Doba trvání kurzu je 15 týdnů. Doškolovací kurz je určen pro mladé psy. Doba trvání je 10 týdnů. Kondiční kurz je určen pro psy s platnou kategorií metody individuální pachové identifikace osob. Doba trvání je 3 týdny. S výcvikem psa k pachovým pracím lze začít od věku 3 měsíců psa. Podmínkou je, že štěně dokáže aportovat (přinášet předměty na povel).

Straus a Kloubek se ve své publikaci snaží vyvrátit argument o nevěrohodnosti výsledku této metody, že pes nemůže být vyslechnut ke svým fyziologickým pochodům při vnímání pachu, takto: „Anatomie a průběh fyziologických pochodů psa při vnímání pachu jsou velmi dobře známy a vědecky ověřeny. Výsledek pachové identifikace není založen na analytických úvahách psa. Speciálně vycvičený pes jako „biologický detektor pachu“ reaguje bezprostředně na binárním principu.¹³ Reakci speciálně vycvičeného psa můžeme analogicky přirovnat k principu „černé skříňky“ z oboru kybernetiky. Ten je založen na logickém vztahu příčiny a následku, tedy na teorii vzájemného působení, která je vůdčí teorií

¹² Závazný pokyn policejního prezidenta č. 52/2007, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace.

¹³ Komunikace se psy funguje na základě binárního principu. Buďto je něco pozitivní (= správné), nebo je to negativní (= špatné). Binární řeč tedy funguje stále na tom samém principu, vždy se jedná o dva protikladné stavy: pozitivní nebo negativní. (více na <http://www.muji-pes.cz/vychova-a-vycvik/co-je-to-binarni-rec--865.html>, 27. 2. 2013).

kriminalistické nauky o stopách. Princip černé skříňky původně vznikl v oboru kybernetiky, a to právě na logickém vztahu příčiny a následku. Černou skříňku představuje systém, který nelze zkoumat lidskými smysly přímo (zde fyziologické a duševní pochody psa). Postupuje se proto metodou zavádění předem známých dat do tohoto systému a následně jsou zkoumána data ze systému vystupující, která mají potvrdit, případně popřít předem stanovené hypotézy o vnitřních pochodech v systému (tedy v černé skříňce).¹⁴

Pes určený pro metodu pachové identifikace osob se musí podrobit speciálnímu výcviku, který je stupňovitě rozvržen do pěti etap:

1. Pes se učí chodit kolem jednotlivých stanovišť, která obsahují obaly pachových konzerv. Jedná se o sklenice, které většinou obsahují pamlsky.
2. Dochází ke změně, kterou pes záhy zjišťuje. Jen některé obaly obsahují pamlsky a jeho úkolem je vyhledat a označit takové obaly. Pes označuje stanoviště zalehnutím.
3. Při třetí etapě speciálního výcviku pes hledá pachovou konzervu, která obsahuje nosič pachu (aratex) s pachem svého psovoda. Ostatní pachové konzervy jsou bezpachové, tedy sterilní. Pokud pes místo s pachem svého psovoda označí, je odměněn pochvalou a pamlskem.
4. Při čtvrté etapě má pes za úkol vyhledat a označit pachovou konzervu s pachem svého psovoda mezi cizími pachy. Pokud je pes úspěšný, je pochválen a odměněn pamlskem.
5. Při poslední páté etapě pes hledá nosič pachu náhodně vybrané osoby, jejíž srovnávací vzorek pachu předtím načichal. Pokud správně označí srovnávanou pachovou konzervu je odměněn pochvalou a pamlskem. Za situace, kdy srovnávací vzorek v řadě absentuje, pes se vrátí bez označení a je také odměněn pochvalou a pamlskem. Jedná se o tzv. negativní (prázdnou) prověrku.

4.1.3. Německý ovčák

Roku 1903 bylo založeno státní výchovné a výcvikové středisko pro policejní psy v Grünheide u Berlína. Rokem 1903 byla započata historie policejních psů

¹⁴ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 106

speciálně cvičených pro pachové práce. Výchovné a výcvikové středisko bylo kynology označováno jako „Hochschule“ (vysoká škola).

Policie České republiky využívá k individuální pachové identifikaci osob téměř výhradně plemeno německého ovčáka.

Německý ovčák je hodnocen jako pes, který se vyznačuje vysokou pracovní inteligencí a vynikající poslušností. Dle všeobecně uznávaného řazení psích plemen, podle pracovní inteligence a poslušnosti, německý ovčák obsadil 3. místo ze 79 hodnocených plemen.

Kladem německého ovčáka je jeho síla, inteligence, obratnost, vynikající čich, disciplinovanost, vytrvalost, dobré chápání, poslušnost a ochota. Záporným znakem německého ovčáka je, že je velmi fixován na svého prvního psovoda.

Specialisté v oboru kynologie vedou diskuse, zda používat pro olfaktorickou komparaci výhradně feny nebo i psy. V české policejní praxi jsou doposud užívány jen feny. Důvodem je jejich údajná větší poslušnost, snaživost a lépe zvládají výcvik. Fena, dle některých kynologů, nereaguje na zájmový pach jiné hárající feny v pachové stopě na rozdíl od psa. Druzí kynologové tvrdí, že se jedná jen o předsudek., protože přítomnost pachu hárající feny v pachové stopě nemá na pracovní výkon psa žádný vliv. Naopak tvrdí, že fenu v období hárání může cyklus vyřadit z možnosti nasazení.

4.2. Pokusy o fyzikálně chemickou analýzu pachu

Součástí kriminalistické odorologie je tzv. olfaktronika neboli přístrojové zkoumání pachu. Olfaktronika je v českých učebnicích kriminalistiky a odborné literatuře definována poměrně stručně, a to jako součást odorologie zabývající se technickými (přístrojovými nebo také instrumentálními) metodami zkoumání pachů.¹⁵

Ke zkoumání se v dnešní době používá chromatografická metoda¹⁶, která patří mezi fyzikálně chemické metody. Chromatografická metoda není tedy výhradně

¹⁵ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 41

¹⁶ Chromatografie jsou fyzikálně-chemické separační metody, jejichž podstatou je rozdělování složek směsi vzorku mezi dvě fáze, a to fází nepohyblivou (*stacionární fázi*) a pohyblivou (*mobilní fázi*). Tyto dvě fáze se od sebe odlišují některou základní fyzikálně-chemickou vlastností, např. polaritou. Spolu s pohybující se mobilní fází je soustavou unášen také vzorek. Dělené složky vzorku (analyty) interagují v různé míře se stacionární a mobilní fází. Analyty, které se poutají více ke stacionární fázi, se

metodou kriminalistickou, ale je využívána také například ve zdravotnictví či v zemědělství.

K fyzikálně chemické plynové chromatografii jsou využívány chromatografy. Jedná se o složité přístroje mnoha typů.¹⁷ Chromatografy jsou schopny analyzovat i velmi malé množství látky vyjádřené v pikogramech (1 pikogram = 0.0000000000001 g, tedy jedna trilióntina gramu).

4.2.1. Postup plynové chromatografie

Postup plynové chromatografie popisuje Jiří Straus a Martin Kloubek ve své publikaci takto: „Sejmutí a prvotní fixace (konzervace) pachové stopy pro olfaktorickou analýzu je v podstatě shodná s olfaktorickou. Před analýzou metodou plynové chromatografie je nutno pach vhodným způsobem koncentrovat (fokusovat). Například se nosič pachu (pachové stopy) umístí do nádoby opatřené dvěma ventily. Prvním ventilem je do nádoby vháněn inertní plyn, který se stává nosičem pachu, a druhý je převáděn do koncentrační kolony, která obsahuje sorbent.¹⁸ Následně je analyt z koncentrační kolony převeden do chromatické kolony velmi malým objemem plynu po tepelné desorpci. Tak je možno v chromatografu separovat ze složité plyné směsi několik set jejích složek, případně izomerů¹⁹ stejné látky. Chromatografy jsou vybaveny procesorem, takže nejen poskytují chromatogram²⁰, ale současně také registrují vzájemný poměr mezi látkami, které směs obsahuje, a jsou tedy použitelné ke kvalitativní analýze.“²¹

pohybují pomaleji a jsou zadržovány déle, než analyty, které se ke stacionární fázi poutají méně. Na základě tohoto principu dochází k rozdělení složek směsi. (viz.

<http://www.wikiskripta.eu/index.php/Chromatografie>, 23. 2. 2013).

¹⁷ Viz například webové stránky firmy Chromservis (<http://chromservis.cz/product/5/plynove-chromatografy/CZ>, 23. 2. 2013)

¹⁸ Sorbent je tuhá látka, zpravidla ve formě granulátu, pórovité nebo gelové struktury, která má vysokou absorpční schopnost. Existují různé sorbenty podle selektivních vlastností při zachycování různých organických látek.

¹⁹ Izomery jsou chemické látky, které mají stejný sumární vzorec, ale liší se uspořádáním atomů v molekule.

²⁰ Chromatogram je výsledný grafický záznam analytické odezvy prostřednictvím elektrického signálu. Jedná se o záznam kvalitativního složení analyzované látky. Namísto grafického záznamu může být odezva přímo digitalizována a následně zpracována výpočetní technikou, která je součástí chromatografu.

²¹ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 43

4.2.2. Hmotnostní spektrometrie

Nejpřesnějších výsledků lze dosáhnout spojením metody plynové chromatografie a metody hmotnostní spektrometrie.²² Metoda je následně označována zkratkou GC/ MS systém. Spektrální analyzátor je schopen zachytit přes tisíc látek s různou molekulovou hmotností. Kriminalistický ústav v Praze má k dispozici přístrojovou techniku tohoto systému.

4.2.3. Elektronický nos

Novinkou a potencionálním pomocníkem v olfaktronice je mobilní elektronický analyzátor pachu, který je již znám na zahraničním trhu. Jedná se o inteligentní senzor vůně (odor sensor) nebo také označován jako elektronický nos²³ (elektronic nose). Tyto senzorické přístroje jsou používány ve zdravotnictví, gastronomii, při hledání úniku plynu z potrubí, ale už i pro policejní účely. Jiří Straus a Martin Kloubek hovoří o tzv. elektronickém nosu takto: „Tyto přístroje se svými technickými parametry sice nevyrovnejí všem osmologickým vlastnostem lidského nosu, tím méně pak mohou nahradit chromatogram, ale do budoucna je možno oprávněně očekávat, že jejich význam poroste i v oboru kriminalistiky jako prostředek vyhledání pramenů důkazů. Mohou být použity například k hledání omamných a psychotropních látek, nástražných výbušných systémů, jedů, podloudně přepravovaných tabákových výrobků a alkoholu. Předností těchto přístrojů je jejich relativně malá váha a velikost, schopnost detekovat některé látky pod čichovým prahem člověka a přitom fakt, že netrpí „čichovou únavou“ jako čichový orgán živého organismu.“²⁴

Elektronický nos je tvořen těmito částmi:

1. Skupina snímačů, k nimž je přiveden vzorek vzduchu (plynu)
2. Parametrizace signálů ze senzorů

²² Hmotnostní spektrometrie je metoda analytické chemie. Hmotnostní spektrometrie pracuje s dělením podle poměru m/Q , kde m je hmotnost a Q je náboj fragmentu. Používá se pro určení hmotnosti částic, či stanovení elementárního složení vzorku nebo molekuly, a pro objasnění chemické struktury molekul, jako jsou peptidy a jiné chemické sloučeniny. Princip hmotnostní spektrometrie je založen na ionizujících chemických sloučeninách, výrobě nabitě molekuly nebo fragmentu molekuly a měření jejich hmotnosti vzhledem k náboji. (viz http://cs.wikipedia.org/wiki/Hmotnostn%C3%AD_spektrometrie, 23. 2. 2013).

²³ Viz <http://automatizace.hw.cz/clanek/2006042901>, 24. 2. 2013.

²⁴ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 44

3. Zpracování signálů a jejich vyhodnocení

Jednotlivé části elektronického nosu na sebe navazují a zpracovávají získanou informaci. Cílem je získat parametry, které přiřadí analyzovaný pach do konkrétní skupiny. Díky přiřazení k určité skupině látek lze určit konkrétní zdroj pachu, jeho chemické složení a vlastnosti pachu.

4.2.4. Výhody a nevýhody chromatografické metody

Výhodou přístrojové analýzy pachu je, že se jedná o objektivní metodu (je postavena na vědeckém základě prostřednictvím exaktního zkoumání laboratorní technikou), což je zásadní rozdíl od olfaktoriky (identifikace osob podle pachu prostřednictvím služebního psa). Díky přesné dokumentovatelnosti lze výsledky přístrojové analýzy bez jakýchkoli problémů použít jako důkaz. Přístrojová analýza pachu je využívána především k identifikaci věcí, identifikace osob je teprve v začátcích.

Nevýhodou přístrojové analýzy pachu je její nízká citlivost v porovnání s čichovým ústrojím psa, ale i přesto jde o nejcitlivější přístrojovou metodu. Důležitým faktem je, že odorologický profil osoby se s věkem mění. To přináší komplikace pro využití pachových stop pomocí přístrojové identifikace. Dalším negativem je velká komplikovanost celého procesu, proto je zřejmé, že tato metoda bude využívána jen u nejzávažnějších druhů kriminalistiky.

V časopise Kriminalistika se Martin Kloubek a Petr Novák vyjadřují k této metodě takto: „Domníváme se však, že výhledově, po kvalitativním zvládnutí objektivní metody, můžeme uvažovat o využití odorologických expertiz podobně jako je tomu u daktyloskopie, zřízením databáze odorologických profilů osob, kdy nebudou porovnávány jen sporné a srovnávací materiály ad hoc u podezřelých osob, nýbrž bude za pomoci výpočetní techniky možno dokonce zjistit dosud neznámého pachatele z již evidovaných vzorků, získaných v jiné věci. Myslíme, že by se jednalo

o naprosto revoluční krok na tomto poli, vzhledem k vlastnosti pachové stopy, kterou je její nezničitelnost a nemožnost zabránění jejího vzniku.²⁵

5. Vyhledání a zajištění pachových stop na místě činu

5.1. Vyhledání pachových stop

Pachové stopy jsou latentní. Při jejich vyhledávání vycházíme ze dvou základních předpokladů. Prvním předpokladem je výskyt pachových stop na místě (místě činu), na objektech pevně spojených s terénem nebo stavebním objektem (např. dveřní zárubně, vypínače osvětlení, kliky oken a dveří, kmen stromu, apod.) Zajištěním těchto pachových stop a jejich následným porovnáním s pachovým vzorkem konkrétní osoby lze zjistit pozitivní výsledek - shodu a následně s vysokou pravděpodobností dovozovat přítomnost identifikované osoby na místě činu.²⁶ Druhým předpokladem je existence a vyhledání menších mobilních objektů – předmětů. Jde o předměty, se kterými pachatel manipuloval (přenášel věci na místě činu...), které sám užívá (motorové vozidlo, páčidla, zbraň ...). Nelze vyloučit ani okolnost, kdy pachatel záměrně vytváří stopy, a to použitím oděvu, rukavic a nástrojů jiné osoby, či přímo podvržením předmětů tak, aby vytvořil falešnou stopu.²⁷

5.2. Snímání pachových stop

Snímání pachové stopy je metodou kriminalisticko technické činnosti, kterou kriminalistický technik nebo psovod – specialista (dále jen „technik“) aplikuje jako prvotní technický úkon na místě činu.

Aplikaci metody předchází pečlivé seznámení se s místem činu, činností a pohybem pachatele na místě činu a v jeho okolí a také stanovení kriminalistických verzí, jak se skutek stal.

²⁵ Kloubek, M., Novák, P.: Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného psa, aktuální stav a prognóza. Kriminalistika, 2005, č. 1

²⁶ Kloubek, M. Novák, P.: Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného psa, aktuální stav a prognóza. Kriminalistika, 2005, č. 1

²⁷ Kloubek, M. Novák, P.: Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného psa, aktuální stav a prognóza. Kriminalistika, 2005, č. 1

Zdrojem pachových stop zanechaných pachatelem, případně jinou osobou (poškozeným), jsou i jiné objekty vyskytující se mimo místo činu např. věci zajištěné při domovní prohlídce, věci vydané či odňaté, oděv poškozeného, odhozené předměty pod vodní hladinu apod.

Snímání pachové stopy je ovlivněno nejen povětrnostními podmínkami, ale i charakterem trestné činnosti, ke které se stopy vztahují (např. násilná nebo majetková trestná činnost). Dále je ovlivněno charakteristikou předmětu, ze kterého bude stopa snímána (objekty poškozené požárem, kontaminované chemikáliemi, nástražné výbušné systémy ...), dále velikostí předmětu či plochy, ze které se pachová stopa bude snímat.

5.3. Způsoby zajištění pachových stop

„Straus popisuje tři způsoby zajištění pachové stopy:

1. zajištění pomocí snímače (na tkaninu aratex),
2. nasátím pachové stopy (do injekční stříkačky, plastové láhve apod.),
3. zajištění prosáváním vzduchu (přes sloupec vhodného absorbentu) jako příklad lze uvést detekční trubičky na přítomnost alkoholu v dechu.“²⁸

5.3.1. Zajištění pomocí snímače (na tkaninu aratex)

Tento způsob bude podrobně rozebrán v následujících odstavcích včetně různých specifik a praktických zjištění.

5.3.2. Nasátím pachové stopy (do injekční stříkačky, plastové láhve apod.)

Tento způsob zajištění pachové stopy je zaměřen na odsátí vzduchu v její těsné blízkosti. Jde o proces, který se opakuje a odsátý vzorek vzduchu se vypouští do sterilní uzavřené skleněné nádoby. Doporučená velikost injekční stříkačky 100 – 200 ml. Pro odběr většího množství vzduchu a tedy kvalitnějšího vzorku pachové stopy je doporučeno použít větších pružných plastových lahví. Z láhve se před samotným odsáváním vymačká vzduch a pozvolným uvolňováním se postupně nasává vzduch v místech předpokladu pachové stopy.

²⁸ Straus, J.: Kriministická technika, Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. Str. 176 – 177, ISBN 80-86898-18-0

5.3.3. Zajištění prosáváním vzduchu

Dalším ze způsobů zajišťování pachových stop je zajištění prosáváním vzduchu. Podstata spočívá ve zvolení vhodného absorpčního materiálu, prostřednictvím kterého dochází k absorbování látek tvořících pachovou stopu. Vzduch je prosáván trubičkou, přes zde vložený absorpční materiál (nejčastěji aktivní uhlí, tenké kovové fólie apod.), za pomoci pumpičky. Zajištěný vzorek pachové stopy zůstává v absorpčním materiálu trubičky.

Kloubek popisuje další ze způsobů zajištění pachových stop takto:

- a) odpařování pachu
- b) smývání pachových látek
- c) propařování pachu
- d) snímání pachu přímým kontaktem
- e) přenesení pachu proudem vzduchu
- f) získávání frakčních součástí pachu ze směsi pachové stopy²⁹

Ad a) Odpařování pachu

Nosič pachové stopy se vloží do přístroje s vodní lázní, za podmínek vakua. Jedná se o způsob aplikovatelný pouze v kriminalistických laboratorních podmínkách. Jde o technologicky složitý proces s přesně vymezeným postupem, zaměřený na zajištění pachové stopy z mobilních doličných předmětů. Lze jej využít, pokud nedojde k destrukci či znehodnocení jiných stop. Jako příklad uvádí snímání pachu z krevních stop na bodných předmětech.

Ad b) Smývání pachových látek

„Smývání pachových látek organickými rozpouštědly, které se provádí v případě potně tukových stop člověka snímaných z neporézních povrchů (kov, sklo, porcelán a další), a to především tehdy, pokud není možno pro jeho velké rozměry využít celého nosiče pachu k odpařování. Individuální složky lidského pachu jsou nerozpustné ve vodě (lipidy), avšak rozpustné v nepolárních organických rozpouštědlech (chloroform, hexan, etyléter). Z porézních povrchů však není možno pach stěrem získat, neboť rozpuštěné částičky potu a tuku sestoupí do porézního

²⁹ <http://www.mvcr.cz/clanek/aktualni-otazky-kriminalisticke-olfaktoriky-237195.aspx>, 20. 2. 2013

materiálu, takže je není možno sejmout.³⁰ Organická rozpouštědla jsou využívána také k vylouhování, zejména u malých silně navlhých předmětů, které jsou nosiči pachu (roubík, obvaz, rukavice). Na těchto malých silně navlhých předmětech může v krátké době dojít k degradaci pachové stopy vlivem působení plísní nebo bakteriálním rozkladem. Tímto způsobem dochází k zajišťování otisků krve či potu. Z předmětu je lehce vytlačena tekutina, která se umístí do vzduchové nádoby a předmět se zalije do 2/3 rozpouštědlem. Výluh je odstředěn pomocí centrifugy, nechá se při pokojové teplotě odpařit na 1 – 3 ml a poté je přenesen na absorbent, který je uzavřen do pachové konzervy (sklenice).

Ad c) Propařování pachu

Propařování pachu je způsob zajištění pachových stop, při kterém se využívá horké páry procházející textilií (nejčastěji ošacení, závěsy, koberec, čalouněný nábytek, různé potahy, apod.) na textilní absorbent. Vhodným prostředkem k napařování je napařovací žehlička. Dochází k úplnému přenosu pachových látek. V literatuře je zmiňován jako předmět doličný i papír a papírové výrobky. S ohledem na zvýšenou vlhkost použitých par je zde riziko degradace pachových stop v důsledku vzniku plísní a působení bakterií. Vzorek je nutno uchovávat v zamraženém stavu.

Ad d) Snímání pachu přímým kontaktem

Tento způsob je užíván jako jediný způsob v české kriminalistické olfaktorice. Textilní absorbent je aplikován na místo předpokládaného výskytu pachové stopy a překrývá se hliníkovou fólií. Metoda je používána zejména při ohledání místa činu.

Ad e) Přenesení pachu proudem vzduchu

Přenesení pachu proudem vzduchu je prováděno použitím výkonného vysavače, a to tahem (odsátím) nebo tlakem (vypuzením, vytlačení částic proudem vzduchu). Dle literatury jde o laboratorní výzkum zejména podlahových krytin. V tomto případě dochází ke značné ztrátě pachu vlivem silného proudění vzduchu.

³⁰ <http://www.mvcr.cz/clanek/aktualni-otazky-kriminalisticke-olfaktoriky-237195.aspx>, 20. 2. 2013

Ad f) Získávání frakčních součástí pachu ze směsi pachové stopy

V laboratorních podmínkách se přístrojově oddělí z nosiče pachu pomocí směsi chloroformu a metanolu 2:1 mastné kyseliny a následně se fyzikálně chemickými metodami vyčistí několikrát opakovanou extrakcí a poté se vytvoří koncentrovaný vzorek pachu. Ze vzorku se odstraňují rozpouštědla. Odstraněním pachového pozadí a koncentrací genetického identifikačního základu pachu získáme vzorek pachu k následnému porovnání (olfaktorické komparaci).

5.4. Zajištění pachových stop pomocí snímače na tkaninu aratex

Zajištění pachových stop pomocí snímače (textilní bavlněné látky aratex) je v české kriminalistické olfaktorice a policejní praxi nejrozšířenější. Aplikaci této metody provádí vymezený okruh osob:

- kriminalistický technik,
- psovod – specialista, (dále jen „technik“).³¹

5.4.1. Fáze činnosti technika:

- 1) Příprava materiálů (vybavení) ke snímání pachové stopy.
- 2) Aplikace metody snímání pachové stopy.
- 3) Balení a popisu zajištěné sejmuté pachové stopy uložené v pachové konzervě.
- 4) Písemná dokumentace – protokolace (protokol o ohledání místa činu, protokol o odběru pachových stop.
- 5) Manipulace, přeprava a uskladnění pachové stopy v pachové konzervě.

Ad 1) Příprava materiálů (vybavení) ke snímání pachové stopy

Technik využívá při aplikaci metody snímání pachové stopy s využitím bavlněné látky aratex, základní vybavení. Do základního vybavení patří:

- přepravní obal (nejčastěji kufr),
- sterilní pachová konzerva (sklenice s hermetickým uzávěrem - dále jen „pachová konzerva“),

³¹ Pokyn č. 9 ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

- sterilní pachový snímač (arutex, dále jen „pachový snímač“),
- hliníková fólie (alobal, aluminiová fólie),
- sterilní nástroje (peány, pinzety, skalpel, nůžky),
- bezpečnostní sáček,
- popisné štítky (modré barvy),
- jednorázové latexové rukavice,
- psací potřeby.

Příprava materiálu již v prvopočátku vychází z obecných poznatků ke konkrétní trestné činnosti, kdy je předpoklad, že bude využito většího množství pachových konzerv např. u trestného činu vraždy v porovnání s krádeží vloupáním.

Ad 2) Aplikace metody snímání pachové stopy

Základním předpisem pro aplikaci metody snímání pachových stop je Pokyn č. 9 ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie. Pokyn č. 9 upravuje postup v čl. 48 – 52. Postup je popisován také v kriminalistické literatuře v obdobném rozsahu.

Po vyhledání objektu, ze kterého bude provedeno snímání pachové stopy, technik provede přípravu potřebných pomůcek a určí způsob aplikace pachového snímače na místo. Po přípravě dostatečného množství pachových konzerv se snímači, sterilních nástrojů atd., postupuje následujícím způsobem:

- použije jednorázové rukavice
- otevře konzervu (sklenici s hermetickým uzávěrem),
- sterilním nástrojem (případně nástroji) vyjme pachový snímač,
- přiloží jej na pachovou stopu (zabalí předmět do snímače apod.),
- konzervu neprodleně uzavře
- přes snímač přiloží vnitřní stranou hliníkovou fólii v rozsahu větším než je pachový snímač.

K zajištění dobré přilnavosti pachového snímače a fólie lze využít zatížení, přelepení nebo převázání. Stanovený minimální čas potřebný pro sejmutí pachové

stopy je předpisem i kriminalistickou literaturou stanoven na 30 minut. V praxi je pachový snímač na místě ponechán i několik hodin, případně pokud to podmínky dovolují i dní. V případech, kdy je ohledání místa činu prováděno krátce po spáchání činu, je předepsaný limit dostačující pro získání určité kvality stopy, hovoříme o otisku pachové stopy (dále jen **OPS**).

Postup při odebrání snímače z místa pachové stopy:

- technik použije jednorázové rukavice (nové)
- odstraní hliníkovou fólii
- sterilním nástrojem sejme snímač
- otevře konzervu
- snímač s otiskem pachové stopy vloží do konzervy
- konzervu ihned uzavře

Ad 3) Balení a popis zajištěné sejmuté pachové stopy uložené v pachové konzervě

Po vložení pachového snímače do obalu je pachová konzerva následně označena předepsaným štítkem (modré barvy) s vypsányými údaji a celá pachová konzerva je vložena do bezpečnostního sáčku, který je ihned zalepen. Sejmutím pachové stopy některým z výše popsanych způsobů a následným vložení pachového snímače zpět do obalu (sklenice) vzniká pachová konzerva s otiskem pachové stopy. Bezpečnostní sáček je v přední části řádně vyplněn údaji o místu zaslání, údaji o označení zasílajícího útvaru, číslem jednacím spisového materiálu, datem odběru otisku pachové stopy, podpisem osoby otisk snímající jakož i podpisem osoby otisk odesílající, včetně možnosti vyplnění informací pro adresáta v poznámce. Ve spodní části bezpečnostního obalu jsou dva perforované útržky, které jsou označeny stejným identifikačním číslem jako bezpečnostní sáček. Bezpečnostní sáčky se vyrábějí v různých velikostech.

Ad 4) Písemná dokumentace – protokolace snímání pachových stop

Snímaný pachový vzorek – OPS se dokumentuje v protokole o ohledání místa činu, vše je provedeno na základě § 113 trestního řádu. Dokumentuje se přesný popis místa či objektu, ze kterého byl OPS snímán, včetně zakreslení do náčrtku či plánu

místa činu. Dále se evidují naměřené hodnoty vzdáleností míst či předmětů a míst odběrů OPS. Nedílnou součástí protokolu o ohledání místa činu je pořizování obrazových záznamů (fotograficky, videozáznam...). Další dokumentace spočívá ve vypracování protokolu o odběru otisků pachových stop (OPS). Technik zaznamenává podmínky odběru, rušivé vlivy a klimatické podmínky. Dále popisuje bližší specifikaci odběru (popisuje místo či předmět), číslo stopy v pořadí, které bylo určeno ohledáním místa činu a čísla bezpečnostních sáčků, do kterých byly jednotlivé OPS uloženy a zapečetěny.

Ad 5) Manipulace, přeprava a uskladnění pachové stopy v pachové konzervě

Veškerá manipulace, přeprava a uskladnění klade vysoké nároky na sterilitu. Proto je od prvopočátku nezbytné využití jednorázových rukavic, sterilních nástrojů a především zabránění možné kontaminace či přenášení stop na místě činu. Manipulace se snímači a konzervami (obaly) již byla popsána. OPS v bezpečnostním sáčku se přepravuje v předepsaných zavazadlech, v praxi většinou v kufrech. Tyto se po uložení bezpečnostních sáčků s konzervami pečetí a následně pověřeným pracovníkem dopravují na příslušná specializovaná pracoviště služební kynologie. Zde se konzervy ukládají (po řádné kontrole náležitostí protokolu a popisu konzerv) do režimového skladu. Jsou zaevidovány pod příslušným pořadovým číslem.

5.4.2. Zvláštnosti při aplikaci snímání pachových stop

Větší plochy pachových stop

U větších ploch, kde nelze jednoznačně stanovit místo působení pachatele, lze využít při snímání několika snímačů pachových stop, a to tak, že jsou kladeny vedle sebe a následně jsou izolovány od okolního prostředí hliníkovou fólií.

Drobné objekty nesoucí pachové stopy

Drobné objekty nesoucí pachové stopy zabalíme přímo do pachového snímače. Nejdříve rozprostřeme hliníkovou fólii v dostatečné šíři nejméně ve dvou vrstvách. Na druhou vrstvu rozprostřeme pachový snímač a přímo do něj balíme objekt. Následně pachový snímač balíme do hliníkové fólie a necháme sublimovat.

Po uplynutí doby (nejméně po 30 minutách) sterilními nástroji vyjmeme pachový snímač, který se uloží do obalu a ihned se uzavře. Drobné předměty lze uložit přímo do pachové konzervy i se snímačem pachu a ponechat je v uzavřeném obalu. Po uplynutí stanovené doby (např. několika hodin) se pachová konzerva otevře, objekt se sterilním nástrojem vyjme a konzerva se opět uzavře.

Komplexní stopy

Zvláštní kategorií stop jsou stopy komplexní. Prioritní je sejmutí stopy pachové, a to způsobem, kterým nedojde ke kontaminaci či poškození dalších kriminalistických stop. Jedná se zejména o stopy věcné, u nichž je předpoklad dalšího odborného zkoumání z jiných kriminalistických odvětví³² (např. páčidlo, na jehož povrchu jsou stopy pachové, daktyloskopické, genetické, chemické či mikrostopy ...) U posledně zmiňované kategorie, tedy mikrostop, je na místě zvážit prioritu odběru pachové stopy či prioritu v získání mikrostop. V praxi dochází ke kolizi, kdy zejména zajištěné textilie (oděvní svršky, rukavice apod.), na kterých má být pachová stopa snímána, obsahují velké množství vláken a snímáním pachové stopy dochází ke kontaminaci vláknů snímače.

Mokré předměty, vlhké povrchy

Dalším specifikem je snímání pachových stop z mokřých předmětů či vlhkých povrchů. V literatuře se vždy doporučuje věc konzultovat s odborným pracovištěm. Způsob snímání není odlišný od běžného způsobu, avšak vyžaduje využití metody sušení pachového snímače. V praxi dochází ke špatnému odhadu vlhkosti či nedostatečnému vysušení povrchu předmětu, což má fatální následky na pachový snímač. Vložením a uzavřením vlhkého snímače do pachové konzervy a jeho hermetickým uzavřením dochází poměrně v krátké době k hnilobnému procesu a výskytu plísní, a tím k potlačení či úplnému zničení (degradaci) pachové stopy. Pachový snímač zpravidla zčerná.

Genetické stopy

Jedná se o tzv. biologické stopy, které jsou v kriminalistické praxi využívány k vyhledání, zajištění, zkoumání a vyhodnocení biologických stop lidského,

³² Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. Str. 115

zvířecího a rostlinného původu. Biologické (genetické) stopy lidského původu se v kriminalistice vyskytují nejčastěji. Úkolem kriminalistické biologie (genetiky) je identifikace osob. V poslední době má svůj význam identifikace pomocí DNA.

Kategorií stop, u nichž se snímání pachové stopy provádí vložení přímo do pachové konzervy, jsou některé genetické stopy - materiály člověka např. vlasy, chlupy, nehty. Vložené genetické materiály zůstávají v pachové konzervě.

5.5 Metoda pachových konzerv

Metoda pachových konzerv umožňuje individuální identifikaci osob podle pachu, který je vylučován lidským tělem. Podstatou metody pachových konzerv v praxi je srovnání otisku pachové stopy zajištěné z místa činu případně jiných míst či předmětů s místem činu souvisejících a její následné porovnání se srovnávacím materiálem, který je získán od ztotožňovaného objektu.

V odborné literatuře je metoda pachových konzerv popisována takto: „Metoda pachových konzerv, jejíž podstata spočívá ve srovnání pachu otisku pachové stopy zajištěné na místě trestného činu a pachu ze srovnávací pachové konzervy podezřelé osoby speciálně vycvičenými služebními psy. Vychází z poznání, že každý člověk je nositelem specifického pachu, který neúmyslně zanechává jako hmotný odkaz své činnosti na místech pohybu, doteku nebo pobytu.“³³

Principiálně je metoda pachových konzerv ve všech evropských státech obdobná. Porovnávací pach je umístěn v hermeticky uzavíratelném obalu. V hermeticky uzavíratelném obalu, v rámci kriminalistické olfaktoriky, je umístěn i vzorek porovnávaný. Rozdíl mezi vzorkem porovnávacího pachu a pachu porovnávaného vysvětluje Jiří Straus a Martin Kloubek ve své knize takto: „Porovnávací pach je vždy referenčním standardním vzorkem, kdežto porovnávaný pach je ten, jehož skupinová příslušnost nebo individuální identifikace mají být komparativně zjištěny.“³⁴

V druhu používaných obalů pachových stop už můžeme v rámci evropských států nalézt rozdíly. Nejvíce používaným obalem pachové stopy jsou sklenice.

³³ Vaněk, P., Pávek, L.: Metoda pachových konzerv v trestním řízení. Kriminalistický sborník, 1990, 1, s. 44-46

³⁴ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 69

Sklenice můžeme používat opakovaně díky jejich sterilizaci. Tento typ obalu je užíván i v rámci české kriminalistické odorologie. Jedny z dalších používaných obalů jsou pachové konzervy z nerezové oceli. Tyto konzervy využívá zejména německá kriminalistická odorologie. V minulosti byly využívány několikanásobné sáčky z plastické hmoty a hliníkové folie. Výhodou těchto několikanásobných sáčků byla jejich lehkost a skladnost, ať už pro kriminalistického technika, který ohledává místo činu nebo z hlediska nízkých prostorových nároků na deponiční sklad pachových stop. Nevýhodou několikanásobných sáčků bylo jejich jednorázové použití a tudíž mnohonásobně vyšší náklady na jejich používání.

Velké rozdíly jsou nalezeny i v metodách snímání pachové stopy pro její pozdější konzervaci. Nejprve je třeba zmínit metody ruských expertů v oboru kriminalistické odorologie.

Experimentální a částečně i v praxi používané metody jsou popsány v ruské kriminalistické odorologii takto:

- a) odpařování pachu zahříváním nosiče pachové stopy v přístroji s vodní lázní za podmínek vakua
- b) smývání a vyluhování pachových látek organickými rozpouštědly
- c) propařování pachu z doličného předmětu textilního ošacení prostřednictvím horké páry na textilní absorbent
- d) přímým kontaktem textilního absorbentu s předpokládaným místem výskytu pachové stopy
- e) přenesení pachu z doličného předmětu na textilní absorbent proudem vzduchu tahem nebo tlakem
- f) oddělení frakčních látek ze směsi pachových stop pomocí směsi chloroformu a metanolu v poměru 2:1³⁵

V české kriminalistické olfaktorice je porovnávaná pachová stopa snímána ke konzervaci pouze přímým kontaktem textilního absorbentu s předpokládaným místem výskytu pachové stopy. Jde o metodu snímání otisku pachové stopy. Metodiku pro snímání a uchování pachových stop popisuje Kriminalistický sborník číslo 11 z roku 1993.

³⁵ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 70

„ Pomocí vhodného pohlcovače pachů- pachového snímače lze zejména na místě činu sejmout z pachové stopy její otisk a speciálním způsobem jej konzervovat. Pachový snímač je speciálně vyráběná tkanina, jejíž osnovu tvoří bavlna jako přírodní materiál schopný vstřebávat pachovou stopu a počesaný materiál tvoří syntetická vlákna.“³⁶ Metoda snímání pachových stop je podrobně popsána v jiné části diplomové práce.

Česká kriminalistická odorologie je na výborné úrovni, využívá však pouze jednu základní metodu komparace a to metodu porovnání otisků pachových stop se vzorky osob či otisků pachových stop navzájem. V rámci rozšíření a zkvalitnění identifikace osob bude na místě rozšíření o další metody využívané v zahraničí.

5.5.1. Objekt identifikace pachu

Kriminalistický sborník číslo 4 z roku 2011 popisuje, jak identifikovat objekt pachu: „Jelikož jsou pachové stopy latentní, musí se místo události posoudit v kontextu s chováním pachatele a odůvodněně usuzovat na místa, kde pachatel mohl být v kontaktu s předmětem nebo osobou. K tomu pomáhají jiné kriminalisticky významné stopy, např. biologické, trasologické, daktyloskopické apod. V tomto směru jsou významné i informace o způsobu, jakým byla napadena osoba, např. pokud byla škrcena, je nutno uvažovat o možnosti provést otisk pachové stopy z příslušné části těla.“³⁷

Odborníci Jiří Straus a Martin Kloubek ve své publikaci hovoří o objektu identifikace pachu spíše z přírodovědného hlediska: „Pach je z hlediska zrakového vjemu člověk materiální objekt latentního charakteru s extrémně nízkou hmotností a omezenou dobou existence. Vyvolává čichový vjem živého organismu nebo může být přístrojově analyzován až při dosažení určité hraniční koncentrace. Přímým zdrojem pachu jsou organické i anorganické objekty a nepřímým objektem pak částice odlučující se z jejich povrchu, popřípadě jiné objekty, které se dostaly do přímého kontaktu se zdrojem pachu, nebo na které byly tyto částice nanoseny.

³⁶ Vitásek, V.: Porovnání pachových stop metodou pachové identifikace. Kriminalistický sborník, 1993, 11, s. 502-506

³⁷ Krejčí, Z.: Pachové stopy a metoda pachové identifikace- 1. část. Kriminalistický sborník, 2011, 4, s. 43-44

Vzhledem k tomu, že pach je latentní, musí být objekt vhodný k sejmutí pachové stopy nejdříve určen.³⁸

5.5.2 Podmínky a způsob vylučování pachu

Pach je vylučován z povrchu materiálního zdroje nepřetržitě. Dochází k odpařování nebo sublimaci hmotných částí, které starší kriminalistická literatura označuje jako polutanty.

Jiří Straus a Martin Kloubek ve své publikaci doporučují užívat namísto pojmu polutant přesnější pojem a to odorant. Důvod je tento: „Kriminalistická odorologie dosud užívá pojem polutant ve smyslu pachových molekul cizorodých prostředí, které je obklopuje. Aktuálně je pojem polutant v oboru ochrany přírody užíván k označení látky, která okolní prostředí znečišťuje.“³⁹

Přírodní podmínky velmi ovlivňují průběh vylučování pachu, těmi jsou sluneční záření, tlak vzduchu, vlhkost, teplota a další aktuální okolnosti. Živé organismy pach vylučují nezávisle na své vůli. Průběh vylučování pachu je u živých organismů ovlivněn aktuálním stavem jejich metabolických pochodů a u člověka hraje velmi důležitou roli i aktuální psychický stav daného jedince.

5.5.3 Uchování pachu v prostředí

Polutanty pachu v plynné podobě nepřetržitě unikají do troposféry nebo jinak řečeno do ovzduší, které nás obklopuje od povrchu země do výšky cca 8 km. Polutanty, které unikly do ovzduší, nemají žádný význam z hlediska metody pachových konzerv, protože došlo k jejich rozptýlení neboli odvětrání. Doba odvětrání je závislá na charakteru aktuálních přírodních podmínek, které jsou popsány v předchozím odstavci (teplota, vlhkost apod.), ale také na charakteru prostředí, kterým je zdroj pachu obklopen.

Publikace Kriminalistická odorologie uvádí, jaké přírodní podmínky působí na uchování pachu pozitivně a jaké naopak negativně: „Zdroj kriminalisticky relevantního pachu ve volné přírodě se odvětrává poměrně rychle, zejména v podmínkách intenzivního proudění vzduchu. V místnostech, případně v různých uzavřených obalech, se odvětrávání zpomaluje. Zdroj pachu ponořený do stojaté

³⁸ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 71

³⁹ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 72

vody odvětrává minimálně. Pokud se zdroj pachu nachází v agresivním prostředí, zejména v takovém, které rozpouští tuky, pak dochází k rychlé degradaci pachové stopy.⁴⁰

V Kriminalistickém sborníku číslo 11 z roku 1993 nalezneme ještě další přírodní podmínky, které jak pozitivně tak negativně působí na uchování pachu: „Na pachovou stopu působí nepříznivě silné sluneční záření, které stopu vysouší, a tak dochází k rychlému odpařování a intenzita pachu se snižuje. Obdobně na pachovou stopu působí i velice silný déšť, molekuly pachu se odplavují nebo se vsakují do půdy. Příznivě působí na pachovou stopu oblačné počasí, rosa nebo mrholení, které ji „konzervují“ a její odpaření je tak minimální. Při zajišťování místa činu je proto velice nutné na tyto okolnosti brát zřetel.“⁴¹

5.5.4 Izolování, jímání a fixace pachu

Pro usnadnění práce speciálně vycvičeného psa na místě činu je třeba nejdříve pachovou stopu nalézt a izolovat její zdroj, přesněji řečeno vymežit místo, kde pachovou formou polutantů uniká do prostředí. Pozornost je věnována hlavně místům a předmětům, s nimiž měl pachatel intenzivnější kontakt jako např. vražedná zbraň, otisk obuvi, zanechané věci, otvory, jimiž pachatel na místo činu vnikl apod.

Vyšetřovatel ve spolupráci s kriminalistickým technikem, popřípadě i s psovodem specialistou, musejí vytipovat co nejpřesněji okruh podezřelých osob, které se v době spáchání trestného činu zdržovaly na místě, kde k němu došlo. Daný pach je izolován, jímán a fixován do absorbentu. Absorbent je vložen do pachové konzervy, a tím je do budoucna zajištěno i jeho opakované využití k individuální identifikaci osob prostřednictvím olfaktorické komparace speciálně vycvičeným psem.

Odborník Vojtěch Vitásek ve svém článku píše: „ Je vhodné ověřit přítomnost pachu v pachových konzervách s pachem zajištěným na místě činu s využitím pachu domácích osob k potvrzení nebo vyloučení pachové stopy sejmuté na místě činu.“⁴²

⁴⁰ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 72

⁴¹ Vitásek, V.: Porovnání pachových stop metodou pachové identifikace. Kriminalistický sborník, 1993, 11, s. 503

⁴² Vitásek, V.: Porovnání pachových stop metodou pachové identifikace. Kriminalistický sborník, 1993, 11, s. 505

5.5.5 Komparace pachů

Zavedení metody pachových konzerv v kriminalistické odorologii má svůj důvod, a to uchování porovnávané pachové stopy a porovnávacích vzorků pachu s cílem zabránit jejich vyvětrání, kontaminaci a degradaci. Díky pachovým konzervám vzniká také možnost, že s větším časovým odstupem můžeme provádět kriminalistické komparace s cílem zjištění skupinové příslušnosti látky nebo individuální pachové identifikaci osoby.

Petr Vaněk a Ladislav Pávek se v příspěvku Kriminalistického sborníku vyjadřují k pachovým konzervám takto: „Metodu pachových konzerv lze libovolně opakovat až do doby vyčerpání pachu z otisku pachové stopy, ale pouze v některých ze srovnávacích středisek. Navíc lze bez zvláštních problémů zjištěné výsledky přezkoumat libovolným počtem jiných speciálně vycvičených služebních psů.“⁴³

6. Zajištění srovnávacího materiálu

Cílem porovnání je nejčastěji ztotožnění individuálního pachu určité osoby – původce pachu ve vztahu ke kriminalisticky relevantní události.

Z uvedeného je zřejmé, že jsou shromažďovány na straně jedné pachové stopy (otisky pachových stop) a na straně druhé pachové vzorky osob, přičemž jsou obě skupiny samostatně evidovány v rámci předepsaného úložiště (skladu) příslušných pracovišť služební kynologie – metody pachové identifikace a následně využívány k vzájemnému porovnávání. Proto je nezbytné blíže popsat jednotlivé aspekty zajištění srovnávacích materiálů, právní nástroje k jejich zajištění, subjekty a objekty nesoucí srovnávací materiály - pachové stopy, stejně jako jednotlivé technické postupy k jejich zajištění.

⁴³ Vaněk, P., Pávek, L., Metoda pachových konzerv v trestním řízení. Kriminalistický sborník, 1990, 1, s. 45

6.1. Základní pojmy vztahující se ke srovnávacím materiálům

Pojmem **srovnávací materiál** rozumíme pro budoucí identifikaci určitého nositele informace o ztotožňovaném objektu jako jeho zástupci (též rozumíme gnozeologickým substitutem).

Není přímá souvislost s trestným činem, ale s procesy jeho vyšetřování. Srovnávací materiál je jeden ze dvou ztotožňujících objektů (stopy trestného činu, srovnávací materiál) v procesu identifikace.⁴⁴

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, pro účely metody pachové identifikace jsou zajišťovány pachové stopy snímáním otisku pachové stopy (OPS) a odběry pachových vzorků osob (PVO) včetně popisu dalších metod pro laboratorní zkoumání.

Otiskem pachové stopy se rozumí sejmutí pachové stopy na místě činu z objektu pomocí pachového snímače. Samotným vložením otisku snímače s otiskem pachové stopy do sterilní standardizované skleněné nádoby s hermetickým uzávěrem, vzniká *pachová konzerva s otiskem pachové stopy*, též označovaná jako OPS. Naproti tomu vložením pachového snímače s odebraným pachovým vzorkem osoby (rozumíme vlastním individuálním pachem) do sterilní standardizované skleněné nádoby s hermetickým uzávěrem vzniká *pachová konzerva s pachovým vzorkem osoby*, označovaná též PVO.

Označení OPS a PVO je klíčové pro základní identifikaci používaných pachových konzerv – vzorků ve spojení s číselným označením, zejména při porovnání v rámci metody pachové identifikace a dále sloužící k rozlišení a zjednodušení textu vyžadování odborných vyjádření ve smyslu § 105 tr. řádu a jejich vypracování. Jde o oficiálně uznávané zkratky.

Na místě je připomenout pojmy *pachová konzerva porovnávaná* a *pachová konzerva porovnávací*:

- *pachová konzerva porovnávaná* je skleněnou nádobou obsahující pachový nosič s otiskem pachu, která je umístěna v řadě pachových konzerv doplňujících,

⁴⁴ Srov. Straus, J., Vaverka, F.: Slovník kriminalistických pojmů a osobností. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010, str. 190

- pachová konzerva porovnávací je skleněnou nádobou obsahující pachový nosič s otiskem pachu, který je porovnáván s obsahem pachové konzervy porovnávané.

Dalším z klíčových pojmů využívaných pro porovnání je pachová konzerva doplňující. Jde o pachovou konzervu, která neobsahuje pach související s porovnávaným případem.⁴⁵ V kriminalistické praxi je zajištění otisků pachových stop uskutečňováno i mimo místo činu, a to zejména v souvislosti s další činností policejních orgánů v rámci zajišťovacích úkonů, blíže viz kapitola 6.3., kdy snímání OPS není limitováno pouze místem činu.

6.2. Varianty jednotlivých srovnání v rámci metody pachové identifikace

Srovnání pachů je využíváno v určitých kombinacích (variantách), a to v návaznosti na další zjištěné skutečnosti v rámci činnosti policejního orgánu při prověřování či vyšetřování konkrétního případu, a to:

- a) pachový vzorek osoby s otiskem pachové stopy (od osoby k místu činu),
- b) pachový vzorek osoby s pachovým vzorkem osoby (od osoby k osobě),
- c) otisk pachové stopy s otiskem pachové stopy (otisky pachových stop z míst činů navzájem),
- d) otisk pachové stopy s pachovým vzorkem osoby (z místa činu k osobě).⁴⁶

Jde o variabilní porovnávání provázané taktickými úvahami v návaznosti na operativní situaci a stanovené vyšetřovací verze s cílem ověřování přítomnosti pachatele na místě činu, zjištění kontaktu pachatele s předměty na místě činu či kontaktem s jinými osobami nebo obětí. Dále zjištění, v jakém rozsahu probíhal

⁴⁵ Srov. Čl. 45, Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

⁴⁶ viz. Čl. 53 odst. 8, Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

pohyb pachatele na místě činu, stejně tak ověření, jakých prostředků užil k dopravě na místo činu, kde se skrýval po činu, jaké odhodil či uschoval předměty mimo místo činu atd.

Z praktického hlediska jde např. o případy vražd, kde dochází k udušení oběti, kde pachatel fyzicky přichází do kontaktu s určitými částmi povrchu těla oběti (krk), dále kontakt s oděvem oběti (hrudník, břicho, sedí na oběti, škrť jí přes oděv kolem krku apod...). Naproti tomu oběť sama stopy vytváří, a to v rámci své obrany a přirozených reflexů, kdy pachatele chytá za ruce či oděv, brání se rukama a údery do pachatele. Při ohledání mrtvoly jsou snímány otisky pachových stop z dlaní mrtvoly. Metodou pachové identifikace – pachových konzerv je následně zjištěno, že OPS při porovnání s PVO podezřelého vykazuje např. na pravé ruce zjištění shody pachů a na levé ruce nikoli. Další porovnání např. OPS snímání z krku oběti z roláku a holého krku ze stejné oblasti, může přinést zjištění, že pachatel držel oběť při dušení za rolák kolem krku, přičemž na holém krku zajištěná OPS shodu s pachatelem nevykazuje.

Do jisté míry je problematické, pokud je pachatelem domácí osoba(např. manžel), využití metody pachové identifikace vztah oběť x pachatel. Je však možné porovnávat OPS a PVO v souvislosti s nalezenými předměty mimo místo činu. Každý případ je v rámci variability porovnání individuální.

Další z možností porovnání např. OPS x OPS z jednotlivých případů je nejčastěji využíváno za situace, kdy není znám pachatel (pachatelé) a případy se shodují v modu operandi (např. krádeže vloupáním do bankomatů) za situace, kdy jsou z místa činu zajištěny OPS v různých regionech – místech činu. Následně je z taktického hlediska sledováno, do jaké míry jsou zjištěny shody OPS. Při shodách OPS dojde na místě k závěru, že se jedná o stejného pachatele či skupinu pachatelů (organizovanou skupinu apod.). Takto získaná informace o případných shodách či neshodách v rámci porovnání z jednotlivých odborných vyjádření, slouží následně pro další taktický a operativní postup policie s možným porovnáním OPS a PVO vytipovaných osob a dále pro možné vyloučení případu ze série atd. ...

Aby bylo možno činit relevantní závěry v závislosti na výsledcích porovnání metodou pachové identifikace odborných vyjádření, je nezbytné zajištění celé řady – souboru OPS.

Souborem OPS rozumíme množství získaných otisků pachových stop zejména z:

- místa činu a předmětů větších rozměrů či s místem činu pevně spojené (kliky, dveře skříní, zásuvky ...)
- volně ložených předmětů na místě činu, kde se pachatel mohl dotýkat nebo manipulovat s předměty (tzv. předmět zájmu ve vztahu k modu operandi)
- oděvních svršků mrtvoly
- těla mrtvoly
- oděvních svršků podezřelého (nebo jiné osoby)
- těla podezřelého (nebo jiné osoby)
- předmětů mimo místo činu (v držení podezřelého nebo jiných osob)
- motorových vozidel (jiných dopravních prostředků)
- předmětů mimo místo činu (např. odhozené, uschované, věci vydané § 78 tr. ř., získané při domovní prohlídce atd.).

6.3. Právní nástroje k zajištění srovnávacích materiálů policejními orgány

V předchozí kapitole s názvem „Vyhledání a zajištění pachových stop na místě činu“ je popsáno snímání OPS ve vztahu k ohledání místa činu ve smyslu 113 tr. řádu.⁴⁷ Jde o specifickou činnost policejního orgánu z právního hlediska o neodkladný a neopakovatelný úkon s cílem vyhledání, fixace, zajištění a dokumentace stop. Nejde však o jediný úkon, kterým policejní orgán zjišťuje skutkový stav věci a zajišťuje stopy, věcné a listinné důkazy. Trestní řád⁴⁸ dává, v hlavě čtvrté v oddílu čtvrtém a šestém, dále pak v hlavě páté oddílu třetím a sedmém, k dispozici celou řadu právních nástrojů, které umožňují stopy a věci zajišťovat. *Například se jedná o ustanovení:*

§ 78 tr. řádu - Povinnost k vydání věci (stanoví povinnost osob předložit či k vydat věc, důležitou pro trestní řízení),

§ 79 tr. řádu - Odnětí věci (jde o ustanovení donucovací, opravňující k odnětí věci důležité

pro trestní řízení i přes odpor povinné osoby),

§ 83 tr. řádu - Příkaz k domovní prohlídce,

§ 83a tr. řádu - Příkaz k prohlídce jiných prostor a pozemků,

⁴⁷ Srov. § 113 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

⁴⁸ Viz zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 83b tr. řádu - Příkaz k osobní prohlídce,

§ 86 tr. řádu - Zadržení zásilky,

§ 87 tr. řádu - Otevření zásilky,

§ 87a tr. řádu - Záměna zásilky,

dále sem lze zařadit některé zvláštní způsoby dokazování např.:

§ 104d tr. řádu - Rekonstrukce,

§ 104b tr. řádu - Prověrka na místě,

a v neposlední řadě již zmíněný:

§ 113 tr. řádu - Účel ohledání a protokol o něm,

§ 114 tr. řádu - Prohlídka těla a jiné podobné úkony,

§ 115 tr. řádu - Prohlídka a pitva mrtvol a její exhumace.

Pro zajištění pachového vzorku osoby (PVO) je klíčovým oprávněním uvedeným v § 114 tr. řádu – Prohlídka těla a jiné podobné úkony. Oprávněné subjekty (v praxi se jedná o psovoda specialistu, kriminalistického technika či proškoleného policistu) jsou zmocněni k odběru PVO. Jde o právně významné, ale často v praxi zejména před soudem napadané ustanovení tr. řádu v rámci obhajoby. Zpravidla je zpochybňován postup policejního orgánu při odběru, nedodržení metodiky odběru, neadekvátní překonání odporu osoby, nedostatečné poučení atd. Je na místě uvést, že se věci zabýval v mnoha kauzách Ústavní soud ČR, který k dané problematice postupem let vydával své nálezy. Významným je např. Pl.ÚS-st. 30/10 ze dne 30. 11. 2010, 439/2010 Sb. ST 30/59 Sb. NU 595 - Sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukalního stěru z hlediska zákazu nucení k sebeobvinění:

„Na úkony dle § 114 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, spočívající v sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukalního stěru, jejichž cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžadují aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jejich provedení, nelze pohlížet jako na úkony, jimiž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřijatelnému sebeobviňování. K zajištění

součinnosti obviněného či podezřelého při opatřování těchto důkazů je tudíž možno užít zákonných donucovacích prostředků.“⁴⁹

Právní úpravy a rozbor § 114 tr. řádu je dále popsána v navazující kapitole č. 7

„Právní problémy spjaté s pachovými stopami.“

V rámci vyjmenovaných úkonů jsou získávány věci důležité pro trestní řízení, jedná se zejména o věcné a listinné důkazy, z kriminalistického hlediska jde o nositele dalších stop včetně stop pachových. Věcné důkazy jsou např. u majetkové trestné činnosti věci odcizené, nástroje použité pro vloupání, dopravní prostředky užití k přepravě na místo činu nebo z místa činu, vozidla odcizená atd., listinnými důkazy jsou např. dopisy zaslané vyděrači, padělané kupní smlouvy aj. U násilné trestné činnosti jde o obdobné věcné důkazy např. odhozené či uschované vražedné nástroje, zbraně, odcizené věci, stejně tak oděvní svršky podezřelých, mobilní telefony, maskovací prostředky atd.

Z celé škály uvedených věcí, ale i z dalších, je možné získat předepsaným způsobem, tedy snímáním pachové stopy resp. otisk pachové stopy využitelný pro následné porovnávání. Nejde o zjištění shody PVO pachatele a OPS z předmětu, neboť výskyt pachu pachatele na předmětu se předpokládá! Z taktického hlediska je na místě provést porovnání mezi OPS např. ze zajištěné střelné zbraně, která byla nalezena při domovní prohlídce u podezřelého, s PVO osoby poškozené (oběti). V případě zjištění shody je na místě učinit závěr, že střelnou zbraň držela v ruce osoba, která byla na místě činu a podezřelý může být přímo pachatelem. Pro potvrzení této úvahy je na místě zkoumání dalších stop z nositele – zbraně, tedy daktyloskopických, mikrostop, genetických stop (např. stop krve ...) a zjištění dalších okolností dle konkrétního případu.

Důkazní materiály jsou zajištěny nejen při ohledání místa trestného činu nebo při vlastním prověřování, ale jsou získány i jinými cestami jako jsou například:

- vlastní činností policie při pátrání
- odevzdáním věcí nalezených občany a jinými státními institucemi
- od orgánů jiných států v rámci trestních řízení cestou právní pomoci

⁴⁹ Pl.ÚS-st. 30/10 ze dne 30.11.2010, 439/2010 Sb. ST 30/59 Sb. NU 595 - Sejmутí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukálního stěru z hlediska zákazu nucení k sebeobvinění

- anonymním oznámením
- vyhledáním činností ostatních OČTŘ ...

Proto je nutné vždy od počátku zvažovat, jak bude s věcmi naloženo. Dokumentovat, kdo s nimi manipuloval do doby jejich zajištění policií a zda z těchto budou dále snímány otisky pachových stop nebo zajišťovány další stopy.

6.3.1. Osoby zajišťující srovnávací materiály

Tyto osoby jsou určeny na základě interních policejních předpisů nebo jsou určeny jejich nadřízenými.

Osoby zajišťující srovnávací materiály jsou:

- a) psovod - specialista,
- b) kriminalistický technik,
- c) proškolený policista,
- d) znalci OKTE a KÚP Praha
- e) soudní lékař.

Ad a) psovod specialista

- zajišťuje srovnávací materiály zpravidla z nalezených předmětů v rámci pátrání, případně PVO na žádost policejního orgánu.

Ad b) kriminalistický technik

- zajišťuje srovnávací materiály zejména v rámci ohledání místa činu, při domovních prohlídkách apod., dále dle požadavku jednotlivých policejních orgánů (viz úkony kapitola 6.3.). U případů, kde bylo prováděno ohledání místa činu či věci, neprovádí odběry PVO, v opačném případě je provádí na žádost policejních orgánů. Při samotném ohledání místa činu snímá OPS z jednotlivých předmětů viz. kapitola 5.

Zvláštním způsobem zajištění srovnávacích materiálů je ohledání (prohlídka) těla v rámci pitvy a s ohledem na fyzický stav mrtvoly, kde zajišťuje zejména:

- stěry z podnehtů
- ostříhání nehtů
- stěry dlaní a jiných částí povrchu těla (viditelné kapky tekutin, zaschlé tekutiny – šupinky...)

- soubory vlasů

(pět míst – krajina čelní, krajina temenní, krajina týlní, obě krajiny spánkové – ustřížením, vytržením, volným vyčesáním na sterilní podložku,

- oděvní svršky a osobní věci zemřelého

- cizí tělesa – předměty zajištění soudním lékařem z těla mrtvol, kosterního nálezu a pod...

- mikroskopy

dále snímá:

- OPS z rukou a dalších částí těla, kde je předpoklad kontaktu s pachatelem (krk, obličej, genitálie, zápěstí či kotníky atd.),

- OPS jako pachového vzorku osoby PV (může být i z nehtů, vlasů apod.),

- OPS z oděvních svršků.

Ze zajištěných srovnávacích materiálů, následně dle požadavků policejního orgánu, může provést snímání OPS.

Ad c) proškolený policista

- zajišťuje srovnávací materiály odběrem PVO, přičemž dodržuje zásadu neúčasti na ohledání místa činu, aby tak zabránil kontaminaci stop spojovacími pachy. Zpravidla odebere vzorek u jedné osoby v konkrétním šetřeném případě. Pokud se účastní ohledání místa činu nebo zajišťuje další srovnávací materiály, nemůže následně odebírat PVO v dané kauze.

Ad d) specialisté (znalci) OKTE a KÚ Praha

- zajišťují srovnávací materiály v podobě OPS na žádost příslušného policejního orgánu v rámci zkoumání v jednotlivých odvětvích.

Ad e) soudní lékař

- je zvláštním subjektem, který provádí zajištění srovnávacích materiálů. Jde zejména o zajištění biologických materiálů z mrtvol a předmětů – částic cizorodých těles, jak z povrchu těla, tak z jeho vnitřních částí, jde například:

- výškraby z podnehtů

- ostříhání nehtů,

- zajištění souboru vlasů,

- zajištění stěrů z dutiny ústní,

- stěrů z pohlavních orgánů a rekta,

- zajištění vzorku krve,

- vynětí cizorodých předmětů z těla (z řezných borných ran, střelných kanálů apod.)
- zajištění části kostry pro identifikaci DNA a MPI
- odběr tělních tekutin
- aj.

Jestliže soudní lékař zjistí skutečnost, že smrt osoby je zapříčiněna jinou osobou, je nutné k tomuto úkonu (v rámci soudní pitvy) přizvat osobu, která je oprávněna k zajištění pachových stop. Jedná se například o kriminalistického technika, vyšetřovatele atd.

6.3.2. Vylučování pachů

Princip odorologické identifikace je založen na závěrech, která Straus definuje následovně:

„Vylučování tělesného pachu probíhá nepřetržitě a nezávisle na vůli jeho původce. Složení vylučovaného pachu nebo alespoň jeho některých složek je geneticky podmíněné, relativně neměnné v čase a individuální.

Podstatou individuálnosti pachu je rozdílnost v chemickém složení některých jeho složek u různých původců. Rozdílnost je takového charakteru, že umožňuje individualizaci původce.“⁵⁰

Pachové stopy se dělí na dvě skupiny vyžadující různé metodiky:

1/ pachové stopy na předmětech- vznikají kontaktem původce pachu nebo jeho substitutem, přičemž kvalita pachové stopy je ovlivňována zejména délkou kontaktu, jeho intenzitě a množstvím přeneseného pachu a dále vlastnostmi předmětu (schopností absorpce, hrubý povrch, druh materiálu apod.)

2/ pachy vzniklé vylučováním-původce pachové látky vylučuje do svého okolí, popřípadě prostřednictvím substitutu nebo stopou na předmětu. Pachy lze zajišťovat zejména v uzavřených prostorech s ohledem na jejich nestálost.

⁵⁰ Srov. Straus, J. a kol. Kriminalistická technika. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 173

Nositele (substituty) dělíme na:

- a) částice lidských tkání nebo výměšky (nehty, vlasy, pot, sliny, krev, šupinky kůže, chlupy atd.), které fyziologicky souvisejí s tělesným pachem,
- b) předměty, které jsou ve stálém kontaktu s osobou (oděv, obuv, mobilní telefon apod.), kdy množství pachu na ně přenesené může být poměrně velké.

Vždy je na místě předpoklad, že pachovou stopu mohl vytvořit objekt, který nemusí být pravým původcem pachu.⁵¹

Uvedené dělení objektů se v praxi překrývá, proto není zcela jednoznačné. Např. obuv pachatele plní funkci substitutu při zajištění jako srovnávacího materiálu, ale pokud se pachatel na místě činu přezuje a svou původní obuv zde zanechá, jde o stopu.

Při vyhledávání a zajišťování pachových stop postupujeme odlišně, pokud se jedná o stopu – zdroj pachu nebo pachovou stopu.

6.3.3. Vzorke pachů a jejich nositelé

Je sem řazena celá skupina předmětů např. oděvní součásti, zbraně, přípravky, nástroje, komunikační zařízení ..., které se zajišťují „in natura“. S jejich vyhledáním a zajištěním nejsou v praxi větší problémy. Naproti tomu existuje celá řada objektů, které jsou drobné, lidským okem nemusí být vidět, případně jsou zcela latentní a k jejich vyhledání a zajištění je nutné použít např. lupy a osvětlovací prostředky a další kriminalisticko-technické prostředky. Do této skupiny řadíme např. vlasy, šupinky částí kůže, sliny apod. Praxe vyžaduje, aby po vyhledání stop – zdrojů pachu, byly tyto neprodleně zajištěny, aby nedošlo k jejich znehodnocení vlivem okolního prostředí. Při zajištění nesmí dojít ke kontaminaci jak při kontaktu s povrchem lidského těla, tak s oděvními svršky, aby nedošlo k vytvoření stop nových. Stopa – zdroj pachu se proto zajišťuje pomocí sterilními nástrojů (peány, pinzetami, skalpely, nůžkami apod.) Při zajištění větších předmětů je na místě využití sterilních ochranných jednorázových obleků, dále sterilních chirurgických jednorázových rukavic.

⁵¹ podrobně viz.: < <http://www.sinz.cz/archiv/docs/si-2004-06-312-328.pdf>, 14. 2. 2013 > Prof. JUD r. Ing. Viktor Porada, DrSc., stejné členění publikuje Straus

Stopy – zdroje pachu, zajišťujeme do sterilních obalů např. sáčky z plastických hmot, skleněné nádoby s těsnícími víky, injekční stříkačky, plastické láhve apod.

6.3.4. Pachové stopy

Vyhledávání pachových stop je obtížné. Jejich existence je zpravidla v kontaktu s jinou kriminalisticky relevantní stopou (např. daktyloskopickou, trasologickou, biologickou, mechanoskopickou atd...). Pachové stopy vznikají tam, kde došlo ke kontaktu zdroje pachu a jiných (i nahodilých) objektů. V daných případech je na místě uplatnění zásady priorit, kdy jako první se zpravidla zajišťují stopy pachové, přičemž nesmí dojít k poškození či znehodnocení stopy druhé.

Postup při zajištění pachové stopy, která je v současné době nejčastěji využívanou metodou je popsán v kapitole č. 5.

6.3.5. Postup při snímání pachových stop

Postup jako takový je také podrobně popsán v kapitole č. 5. Je ovšem nutné dodržet i další zásady stanovené pro dobu snímání otisku pachové stopy, která je minimálně 30 minut. Tento limit je možný využít zejména v případech, kdy je pachová stopa zajišťována krátce po spáchání trestného činu z objektů, s nimiž měl pachatel dlouhodobý kontakt. V případech, kdy od spáchání trestného činu uplynula delší doba (hodiny, dny) nebo se na místě činu vyskytly rušivé vlivy, je nutno dobu snímání pachové stopy prodloužit na několik hodin, případně dnů.

6.3.5.1. Postup při snímání pachových stop z menších objektů

Při snímání pachové stopy z menších objektů se na vnitřní stranu hliníkové fólie sterilním nástrojem rozprostře pachový snímač, do kterého se sterilním nástrojem vloží předmět, ze kterého má být sejmuta pachová stopa. Pachový snímač se s předmětem zabalí do hliníkové fólie. Po uplynutí doby potřebné k sejmutí pachové stopy se předmět sterilním nástrojem vyjme a pachový snímač se sterilním nástrojem vloží do obalu, který se ihned uzavře.

6.3.5.2. Postup při snímání pachových stop z malých předmětů

Jedná-li se o malý předmět, který můžeme vložit do pachové konzervy, vloží jej technik nebo psovod – specialista sterilním nástrojem do obalu s pachovým snímačem pachovou konzervu uzavře. Po uplynutí doby potřebné pro snímání pachovou konzervu otevře a předmět sterilním nástrojem vyjme a konzervu opět uzavře.⁵²

6.3.5.3. Zajištění otisku pachových stop z biologických stop

Z předchozích statí je patrné, že biologické materiály, zajištěné ať už na místě činu nebo v jiných prostorách s činem souvisejících, na mrtvolách a kosterních pozůstatcích či částech lidského těla, jsou vhodnými materiály pro zajištění otisků pachových stop (jde zejména o vlasy, vousy, nehty, krev). Je na místě vždy zvážit, zda bude zajištění provedeno z tkání, které jsou ve značném stadiu rozkladu, kdy tato skutečnost do značné míry ovlivňuje kvalitu stopy otisku pachové stopy.

6.3.5.4. Zajištění pachových stop z předmětů uložených pod vodou

Objekty uložené pod vodou na místě činu ve stabilní poloze jsou zpravidla zajišťovány jako věcné stopy, ale lze je využít i pro metodu pachové identifikace. Otisky pachových stop z objektů uložených pod vodou se zajišťují tehdy, je-li předpoklad, že byly kontaminovány pachatelem. Otisk pachové stopy z objektu uloženého pod vodou se nechá přirozenou cestou oschnout. Předmět nesmí být vystaven přímému slunci ani podpůrným tepelným zdrojům pro rychlé vysoušení nebo uměle vyvolanému proudění vzduchu.

Při snímání pachových stop z předmětů uložených pod vodou je nutno počítat s tím, že snímání trvá 48 hodin až 5 dnů a s otiskem pachové stopy je možno pracovat až po uplynutí této doby.

⁵² Srovnej čl. 48 odst.1-5, Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

Do protokolu o odběru otisku pachové stopy se provede poznámka, v jakém vodním prostředí byl předmět sušen před odběrem pachové stopy.⁵³

6.4. Postup při odběru pachových vzorků osob

Proškolený policista vyjme sterilním nástrojem pachový snímač z obalu a tímto nástrojem jej přiloží podezřelé osobě na holé tělo na bok v oblasti pasu, kde se nechá působit po dobu nejméně 20 minut. Podezřelá osoba nesmí s pachovým snímačem manipulovat. Po uplynutí této doby se stejným nástrojem pachový snímač sejme a uloží do pachové konzervy. Tato se ihned uzavře a řádně opatří vyplněným štítkem červené barvy.

V případech, kdy není možné odebrat pachový vzorek osoby z boku podezřelého, je možno tento odběr provést z jiné části těla, za dodržení podmínek, že tato část těla nebude kontaminována jiným pachem.

Bezprostředně po odběru pachových vzorků osob je proškolený policista v přítomnosti osoby, které byl pachový vzorek osoby snímán, jednotlivě vloží do bezpečnostních sáčků a vyplní protokol o odběru pachového vzorku osoby. V případě, že osoba, které je odebírána pachový vzorek osoby, odmítne podepsat protokol o odběru, musí být tato skutečnost uvedena v tomto protokolu.⁵⁴

6.5. Zvláštnosti odběru pachového vzorku mrtvol

Problematika zajišťování osobního pachu zemřelého je v kriminalistické praxi ovlivněna zejména:

- stavem mrtvol (stadiem hniloby, stavem kosterního nálezu se zbytky tkání, vlasů atd.),
- kontaminací pachatelem při manipulaci s tělem nebo rozsahem zranění
- dostupností věcí osobní potřeby (hřeben, optické pomůcky brýle, čočky apod.),

⁵³ Srov. Čl. 50, Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

⁵⁴ Srov. Čl. 52, Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

- dostupností oděvních svršků, běžně užívané obuvi a dalších předmětů, které osoba užívala a které nemají souvislost s případem,
- meteorologickými podmínkami v místě snímání.

Získání pachu je prováděno standardním způsobem aplikací aratexu na místa, kde nedošlo ke kontaktu s pachatelem např. z oblasti genitálií, stehen či zad. V případech, kdy nelze kontaminaci vyloučit, lze využít např. vzorek krve, případně bukální stěry, vlasy, nehty, část tkání atd. viz kapitola 6.3.1. kriminalistický technik. U srovnávacích materiálů, kde jsou tyto vlhké až mokré, je na místě po snímání pachové stopy snímač vysušit bez proudění vzduchu za pokojové teploty, aby nedošlo k jeho znehodnocení v pachové konzervě. Následně získaný pach na pachovém snímači je obecně nazýváme vzorkem osoby, avšak je evidován a popsán jako otisk pachové stopy ve vztahu ke konkrétní mrtvole. Vzorek pachu zemřelého je dále získáván snímáním otisků pachové stopy z již zmíněných osobních věcí.

6.6. Dokumentace, manipulace, přeprava a uskladnění pachových konzerv s otisky pachových stop a pachovými vzorky osob

Dokumentace zajištění otisků pachových stop a odběrů pachových vzorků osob je prováděna samostatnými protokoly. U OPS zajištěných na místě činu jsou tyto rovněž protokolovány v protokolu o ohledání místa činu. Náležitosti protokolů se řídí obecnými pravidly podle § 55 tr. řádu. Protokol je vypracován ve dvou vyhotoveních, originál je nedílnou součástí při manipulaci a přepravě s pachovými konzervami OPS a PVO a dále slouží pro kontrolu, evidenci a řádné uskladnění na příslušném odborném pracovišti.⁵⁵

Manipulace s již řádně zabalenými pachovými konzervami v bezpečnostních sáčcích (přepravních obalech) je omezena do té míry, že tyto se po protokolaci uloží do přepravních kufrů (brašen) a odešlou na příslušné odborné pracoviště do 15 pracovních dnů.⁵⁶

⁵⁵ Vzory protokolů lze nalézt v publikaci Straus, J.: Kriminalistická odorologie, Plzeň : 2010 Aleš Čeněk, nebo v evidenčním systému Policie ČR – ETR (evidence trestního řízení).

⁵⁶ Viz čl. 48 odst. 7 a 8, Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

Skladování pachových konzerv je limitováno materiálně technickým vybavením odborného pracoviště, přičemž velikost skladu je určována předpokládaným počtem uložených pachových konzerv. Sklad musí být dostatečně osvětlený, suchý, větratelný, vytápěný a uspořádaný tak, aby skladované pachové konzervy, nebyly vystaveny přímému slunečnímu záření. Místnost je vybavena policemi o hloubce ca 60 cm, dvěma manipulačními stolky, přenosnými schůdky k policím.⁵⁷

Pachové konzervy otisků pachových stop a pachových vzorků osob se vyřazují nejdříve po dvou letech od jejich odebrání resp. zajištění. Tato lhůta může být prodloužena na základě žádosti příslušného orgánu činného v trestním řízení o další dva roky. Pachové konzervy se vyřazují fyzicky.

Po fyzickém vyřazení pachové konzervy lze pro přípravu pachové konzervy nové použít pouze standardizovanou nádobu (sklenici), víčko a aratex se opakovaně nepoužívají a jsou fyzicky zrušeny.

V případě poškození, ztráty nebo odcizení pachové konzervy musí být vždy neprodleně sepsán úřední záznam, jehož originál bude přiložen k protokolu o odběru pachové konzervy a protokolu o provedení pachové identifikace.

Vyřazování protokolů k otiskům pachových stop a odběru pachových vzorků osob lze provést po pěti letech.⁵⁸

7. Právní problémy spjaté s pachovými stopami

7.1. Právní problémy spjaté se zajišťováním srovnávacího materiálu

V kapitole 6.3. byl učiněn stručný výčet jednotlivých právních nástrojů, které umožňují zajištění věcných a listinných důkazů. Tyto věcné a listinné důkazy jsou

⁵⁷ Srov. Čl. 59 písm. d), Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

⁵⁸ Srov. Čl. 56, Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

nositeli dalších kriminalisticky relevantních stop, mezi které patří i stopy pachové. Srovnávací materiály – otisky pachových stop jsou tedy zajišťovány právě z těchto materiálů a mají vysokou informační hodnotu. Zpravidla hovoříme o technické, taktické a procesní hodnotě stopy. Samotným snímáním otisků pachových stop není zasahováno do práv a svobod osob v takové intenzitě jako odběrem pachového vzorku osoby. Jde o zvláštní kategorii odběru srovnávacího materiálu přímo z těla osoby a jednotlivé aspekty jsou upraveny § 114 trestního řádu.

7.1.1. Konstrukce § 114 trestního řádu – prohlídka těla a jiné podobné úkony

Odběr pachového vzorku osoby jako srovnávacího materiálu, stejně tak jako bukálních stěrů, vzorku vlasů, vzorku krve a moči apod. je podřazen pod oprávnění u zákonem stanovených subjektů za podmínek § 114 trestního řádu, které jsou popsány následovně:

Odst. 1):

Prohlídce těla je povinen se podrobit každý, je-li nezbytně třeba zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. Není-li prohlídka těla prováděna lékařem, může ji provést jen osoba téhož pohlaví.

Odst. 2):

Je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, o kterou jde, povinna strpět, aby jí lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev nebo u ní provedl jiný potřebný úkon, není-li spojen s nebezpečím pro její zdraví. Odběr biologického materiálu, který není spojen se zásahem do tělesné integrity osoby, již se takový úkon týká, může provést i tato osoba nebo s jejím souhlasem orgán činný v trestním řízení. Na požádání orgánu činného v trestním řízení může tento odběr i bez souhlasu podezřelého nebo obviněného provést lékař nebo odborný zdravotnický pracovník.

Odst.3):

Je-li k důkazu třeba zjistit totožnost osoby, která se zdržovala na místě činu, je osoba, o kterou jde, povinna strpět úkony potřebné pro takové zjištění.

Odst. 4):

Nelze-li úkon podle odst. 1 až 3 pro odpor podezřelého nebo obviněného provést a nejde-li o odběr krve nebo jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity, je orgán činný v trestním řízení oprávněn po předchozí marné výzvě tento odpor překonat; policejní orgán potřebuje k překonání odporu podezřelého předchozí souhlas státního zástupce. Způsob překonání odporu musí být přiměřený intenzitě odporu.

Odst. 5):

O povinnosti podle předchozího odstavce je třeba onu osobu poučit s upozorněním na následky nevyhovění (§66), podezřelý nebo obviněný se poučí také o možnosti postupu podle odstavce 4.

Orgány činné v trestním řízení jsou zmocněny nejen k prohlídce těla osoby, za účelem zjištění stop nebo následků trestného činu, ale rovněž k zajištění srovnávacích materiálů např. v podobě pachového vzorku osoby, přičemž tento odběr není invazivní metodou a nezasahuje do tělesné integrity osob. K celé řadě případů odběrů srovnávacích vzorků je zmocněn lékař případně odborný zdravotnický pracovník z podnětu orgánu činného v trestním řízení.

V některých případech je výhodné využití zákonného ustanovení o možnosti zajištění biologického „srovnávacího“ materiálu samotnou osobou, tedy nejen s jejím souhlasem, ale i její vlastní činností (bukální stěry, vzorek vlasů).

Odběr pachových vzorků osob je specifická činnost oprávněných subjektů a součinnost osoby je vyžadována pouze v rozsahu strpění úkonu a souhlasu. Samotný postup aplikace pachové snímače vylučuje, aby osoba aplikovala snímač na své tělo sama či s ním jakkoli manipulovala.

Zvláštním případem je překonání odporu podezřelého či obviněného, u kterých nelze úkony uvedené podle odst. 1 až 3 provést. Orgány činné v trestním řízení jsou zmocněny k překonání odporu, a to přiměřeným způsobem intenzitě odporu. V praxi se o případném překonávání odporu pořizuje vedle protokolu také videozáznam. Odpor je kladen zpravidla nesouhlasem a pasivitou osoby, nebo nesouhlasem a fyzickou obranou.

Osoba, u které je předpoklad odběru pachového vzorku, musí být řádně poučena a rovněž upozorněna na následky nevyhovění pod pohrůžkou uložení pořádkové pokuty. Osoba je povinna úkon strpět. Činností orgánů činných v trestním řízení v souladu s uvedeným ustanovením § 114 trestního řádu, není osoba donucována k sebeobviňování, není tedy porušována zásada „nemo tenetur“.⁵⁹

7.1.2. Zásada nemo tenetur

Zásada nemo tenetur je známá již od dob starověku. Tato zásada je zakotvena v článku 37 odstavce 1 Listiny základních práv a svobod: „Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.“⁶⁰ Článek 40 odstavce 4 hovoří o pravidlu, že „obviněný má právo odepřít výpověď, tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.“⁶¹ Zásada nemo tenetur je rovněž zakotvena v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (článek 14 odstavce 2 a 3, písmeno g) nebo v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (článek 6). V českém trestním řádu tuto zásadu nalezneme zejména v § 92 odstavce 1 věty druhé, tak že: „Obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání. Při výslechu je nutno šetřit jeho osobnost.“⁶²

K problematice užití zásady nemo tenetur při aplikaci ustanovení § 114 trestního řádu se bohatě rozvíjela judikatura Ústavního soudu České republiky. Výklad ústavního soudu byl velmi restriktivní. Až nálezem II. ÚS 2369/08 dospěl senát ústavního soudu k odlišnému závěru, než se objevoval v dosavadních judikátech.

Mezi základní argumenty patří ten, že důkazy získané dle § 114 trestního řádu mohou být získány i bez aktivního přispění obviněného. Obviněný pouze snáší získávání daného důkazu. Tělo obviněného je považováno za pasivní objekt ohledání, nevyžaduje se žádná jeho aktivní účast. Například sejmutí srovnávacího pachového vzorku je učiněno několikaminutovým přiložením pachového snímače

⁵⁹ Pl.ÚS-st. 30/10 ze dne 30. 11. 2010, 439/2010 Sb., ST 30/59 Sb. NU 595 - Sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukalního stěru z hlediska zákazu nucení k sebeobviňování

⁶⁰ Článek 37 odstavce 1, zákona č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod

⁶¹ Článek 40 odstavce 4, zákona č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod

⁶² § 92 odstavce 1, věty druhé, zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

(aratexu) k tělu obviněné osoby. Dané úkony jsou označovány jako tzv. neinvazivní metody odběru biologického materiálu a mohou být provedeny samotnou osobou dle pokynů policisty, může je provést policista či zdravotnický pracovník. Úkony jsou spojeny jen s nepatrným zásahem do fyzické integrity, osobu nezatěžují ani po psychické stránce.

Co je pasivním strpěním a co už je aktivním jednáním obviněného je odlišováno policejním orgánem. Byla formulována určitá kritéria, která napomáhají k takovému odlišení, například je nutno posuzovat povahu a intenzitu donucení, závažnost veřejného zájmu na vyšetření a potrestání spáchaného trestného činu či způsob a účel užití daného důkazu a další.

7.1.3. Rozsudek Vrchního soudu v Praze (2 To 123/2001) vs. Nález Ústavního soudu České republiky (I. ÚS 671/ 05)

Rozsudek Vrchního soudu v Praze 2 To 123/2001

Soud se zabývá nejen materiální stránkou důkazu, ale také formální stránkou důkazu, jinak řečeno tím, zda byl důkaz získán zákonem stanoveným způsobem. Donedávna soudní praxe vedla spor, zda je podezřelý povinen poskytnout pachový vzorek k provedení olfaktorické komparace.

Vrchní soud v Praze dospěl k závěru, že pokud je osoba vyzvána, aby se podrobila odběru vzorku svého pachu, daná osoba je povinna tento úkon strpět. § 114 odstavce 2 trestního řádu: „Je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, o kterou jde, povinna strpět...“⁶³

Nález Ústavního soudu České republiky I. ÚS 671/05

Ústavní soud dospěl k závěru, že obžalovaný má právo odmítnout sejmutí pachového vzorku z důvodu, aby proti sobě neposkytl věcný důkaz, což Ústavní soud odůvodňuje Listinou základních práv a svobod. Závěr Ústavního soudu České republiky dovedený ad absurdum by znamenal, že trestně stíhaná osoba se nemusí podrobit žádné zákonné povinnosti, pokud by hrozilo, že se tím usvědčí z pachatelství.

Daná situace byla překonána zákonodárcem novelou trestního řádu: „Nelze-li úkon podle odstavců 1 až 3 pro odpor podezřelého nebo obviněného provést a nejde-

⁶³ § 114 odstavce 2, zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

li o odběr krve nebo jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity, je orgán činný v trestním řízení oprávněn po předchozí marné výzvě tento odpor překonat, policejní orgán potřebuje k překonání odporu podezřelého předchozí souhlas státního zástupce. Způsob překonání odporu musí být přiměřený intenzitě odporu.“⁶⁴

7.2. Hodnocení důkazního významu pachových stop

Obsahem této podkapitoly je náhled na současnou situaci využívání kriminalistické olfaktoriky jako prostředku dokazování v českém trestním právu procesním.

Metoda individuální pachové identifikace osob není českým trestním právem procesním doposud kodifikována. Na druhé straně daktyloskopie, balistika, mechanoskopie a další obory kriminalistické techniky, také nejsou trestním právem kodifikovány. Otázkou tedy zůstává, zda je nutné kodifikovat metodu individuální pachové identifikace.

V soudní praxi je uplatňována zásada volného hodnocení důkazů v trestním řízení, což znamená, že je ponecháno na uvážení soudce, jak hodnotí věrohodnost tohoto důkazního prostředku, zda ho užije, popřípadě jakým způsobem ho užije v dokazování. Soudní praxe je v tomto ohledu sjednocována jen nálezy Ústavního soudu České republiky či nálezy odvolacích soudů druhého stupně. Důsledkem toho, že kriminalistická olfaktorika není právně zakotvena jako důkazní prostředek je, že někteří soudci ji velmi často využívají (zejména u násilných a mravnostních trestných činů se zvlášť vysokou společenskou nebezpečností) a jiní ji ignorují.

Pachová identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného služebního psa je na území České republiky velmi rozšířená a jsou k dispozici stovky rozsudků v případech zvláště závažné trestné činnosti, které tuto metodu braly v úvahu. Na druhé straně tato metoda živoří na okraji zájmu české kriminalistické vědy. Mezi základní prameny zásadního významu patří například Kriminalistika Viktora Porady a kol.⁶⁵ Uvedený pramen pojednává o identifikaci osob prostřednictvím služebního psa od strany 215 do strany 218. O praktickém využití olfaktoriky se zde však

⁶⁴ § 114 odstavce 4, zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

⁶⁵ Porada, V. a kol.: Kriminalistika. Brno: Akademické nakladatelství, 2001

zájemce nedozví téměř nic. Podobný obsah se nachází i v jiných významných publikacích zabývajících se kriminalistikou. Z toho vyplývá, že pokud má orgán činný v trestním řízení zájem dozvědět se více a sebevzdělat se v oboru pachové identifikace osob prostřednictvím speciálně vycvičeného psa, záhy zjistí, že komplexní a dostatečně autoritativní literární pramen vlastně neexistuje. Například v případě soudu nezbyvá tedy nic jiného než začít studovat jednotlivé judikáty a konzultovat s odborníky, kteří se v této problematice orientují.

Kriminalistická olfaktorika nemá doposud v seznamech znalců žádného zástupce. Tento zásadní nedostatek je řešen tak, že jsou ad hoc jmenováni jednotliví experti soudem nebo soud postupně vyslechne kriminalistického technika, který snímal pachové stopy na místě činu, proškoleného policistu, který odebíral srovnávací pachový vzorek osoby a v neposlední řadě psovoda, který provedl srovnávací pachovou zkoušku. Straus a Kloubek se k danému nedostatku vyjadřují takto: „Pokud v budoucnu budou znalci oboru kriminalistické odorologie do seznamu soudů zapsáni, pak za jejich hlavní úkol považujeme posuzování, zda byla olfaktorická komparace provedena *lege artis* a výsledky jsou tedy věrohodné.“⁶⁶

7.2.1. Základní pojmy dokazování v trestním řízení

Mezi základní pojmy dokazování v trestním řízení patří **pramen důkazu, důkazní prostředek a důkaz**.

Pramenem důkazu je nosič nebo nositel informace. V oboru olfaktoriky je pramenem důkazu pachová stopa, kterou vytvořil člověk přímo na místě.

Důkazním prostředkem jsou například daktyloskopie, balistika, mechanoskopie a další. Kriminalistická olfaktorika je založena na vyhledání a zajištění kriminalistické stopy, na získání srovnávacího materiálu (vzorku) a následné komparaci stopy se srovnávacím materiálem (vzorkem).

Prvotně dochází k ohledání místa činu nebo doličných věcí, které souvisejí s vyšetřovanou událostí. V této fázi dochází k sejmutí a zajištění pachové stopy pomocí pachové konzervy. Vše je provedeno na základě § 113 trestního řádu.⁶⁷

⁶⁶ Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 132

⁶⁷ § 113 zákona č. 141/1961Sb., trestní řád: „(1) Ohledání se koná, mají-li být přímým pozorováním objasněny skutečnosti důležité pro trestní řízení. K ohledání se zpravidla přibere znalec. (2) Protokol o ohledání musí poskytovat úplný a věrný obraz předmětu ohledání; mají se proto k němu přiložit fotografie, náčrty a jiné pomůcky.“

Následuje odběr a zajištění pachového vzorku prověřované osoby. Vzorek je zajištěn z těla osoby, které má být následně prokázán kontakt s místem nebo předmětem souvisejícím s vyšetřovanou událostí. Pachový vzorek je opětovně fixován pomocí pachové konzervy. K odběru a zajištění pachového vzorku prověřované osoby dochází na základě § 114 odstavce 2 trestního řádu.⁶⁸ Posledním úkolem je porovnávání (komparace) mezi srovnávanými a srovnávacími pachovými konzervami, kdy dochází k potvrzení nebo vyloučení individuální pachové shody prostřednictvím speciálně vycvičeného služebního psa. Průběh a výsledek srovnání je dokumentován písemnou formou s grafikonem jejího průběhu. Je možné znalecky přezkoumat, zda byly popsány úkony provedeny dle pravidel oboru. Poslední úkon je prováděn v souladu s § 105 odstavce 1 trestního řádu.⁶⁹

Důkaz je výsledným produktem dokazování. Představuje poznatek o okolnosti, která je důležitou pro rozhodnutí soudu o zavinění. Úkolem orgánů činných v přípravném trestním řízení je důkazy vyhledávat, zajišťovat a hodnotit. Soud následně rozhodne, co bude přijato jako procesně způsobilý důkaz.

Mnoho důkazů není možné v jednání před soudem uskutečnit *in natura*. Důvodů může být hned několik. Například uplynutím určitého času došlo ke změně nebo zániku pramene důkazu, hmotný důkaz byl zkoumáním vyčerpán nebo k uskutečnění důkazu je nutno použít speciálních přístrojů a složitých technologií vázaných na objekty odborných pracovišť (pitevny, balistické střelnice, chemické laboratoře a také policejní střediska, která provádějí olfaktorickou komparaci). V případě olfaktorické komparace může být využito dokumentačních videozáznamů.

⁶⁸ § 114 odstavce 2 zákona č. 141/1961Sb., trestní řád: „*Je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, o kterou jde, povinna strpět, aby jí lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev nebo u ní provedl jiný potřebný úkon, není-li spojen s nebezpečím pro její zdraví. Odběr biologického materiálu, který není spojen se zásahem do tělesné integrity osoby, již se takový úkon týká, může provést i tato osoba nebo s jejím souhlasem orgán činný v trestním řízení. Na požádání orgánu činného v trestním řízení může tento odběr i bez souhlasu podezřelého nebo obviněného provést lékař nebo odborný zdravotnický pracovník.*“

⁶⁹ § 105 odstavce 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád: „*Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce. V přípravném řízení přibírá znalce ten orgán činný v trestním řízení, jež považuje znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí, pokud byla věc vrácena k došetření, státní zástupce, a v řízení před soudem předseda senátu. O přibrání znalce se vyzoomí obviněný a v řízení před soudem též státní zástupce. Jiná osoba se o přibrání znalce vyzoomí, je-li k podání znaleckého posudku třeba, aby tato osoba něco konala nebo strpěla.*“

Rozlišujeme důkazy:

1. Přímé a nepřímé
2. Obviňující a vyvíňující
3. Původní a odvozené
4. Objektivní a subjektivní
5. Věcné a listinné
6. Hlavní a podpůrné

Ad 1)

Přímým důkazem je takový důkaz, který bezprostředně prokazuje skutečnost rozhodujícího právního významu. Nepřímý důkaz je důkazem, který prokazuje skutečnost logickým odvozením z jiné skutečnosti související. Pokud se podaří shromáždit uzavřený soubor nepřímých důkazů, pak můžeme hovořit o důkazu komplementárním, který má význam přímého důkazu. Teorie a praxe se v názoru na přímé a nepřímé důkazy v oblasti kriminalistické olfaktoriky liší. Mezi přímé důkazy patří například nález pachové stopy podezřelého na zárubni dveří v domě, nebo pachová stopa na noži vraženém do těla oběti trestného činu. Nepřímým důkazem pak je pachová stopa nalezená na místě trestného činu, ale místo je veřejně přístupným. Většina odborníků v oblasti dokazování považuje důkazy vyplývající z kriminalistické olfaktoriky za nepřímé. Důvodem je, že pomocí kriminalistické olfaktoriky lze prokázat kontakt osoby s doličným předmětem nebo místem spáchání trestného činu, ale nelze prokázat průběh jednání konkrétní osoby.

K problematice zařazení kriminalistické olfaktoriky mezi nepřímé důkazy se velmi radikálně vyjádřil advokát JUDr. Štěpán Roman: „Dle mého názoru nemá pachová zkouška povahu ani nepřímého důkazu, neboť výsledek srovnání a event. shody pachových konzerv je dubiozní, protože nemůže zcela nepochybně z tohoto srovnání dovést, že konkrétní osoba byla na určitém místě nebo přišla do kontaktu s konkrétní věcí. Nelze totiž žádnou metodou určit, zda výsledek srovnání pachových konzerv je dán:

1. shodným pachem,
2. jako výsledek senzibility psa,
3. kontaminací pachových konzerv,
4. nevhodně postavenou řadou pachových konzerv,

5. nervozitou psa či psovoda při experimentu,
6. existencí zájmového pachu,
7. špatně zajištěnou pachovou stopou z místa činu či od podezřelé osoby.⁷⁰

Ad 2)

Olfaktorika je kriminalistickou a trestně právní praxí považována za obviňující (usvědčující) důkaz, toto tvrzení není správným. V případě, kdy na vražedné zbrani nenalezneme pachovou stopu podezřelé osoby, tak se jedná o vyvíňující (ospravedlňující) důkaz, samozřejmě za předpokladu, že olfaktorická komparace byla provedena lege artis.

Ad 3)

Všechny kriminalistické stopy v oboru kriminalistické techniky, mezi které patří i pachová stopa, jsou pramenem důkazu původního.

Ad 4)

Důkazy objektivní jsou ty, které jsou založeny na poznacích v oboru přírodních věd a techniky. Důkazy subjektivní jsou založeny na poznacích v oboru společenských věd, které mají většinou empirický charakter. Kloubek se v odborném článku pro Kriminalistický sborník k dané problematice v roce 2002 vyjádřil takto: „Věřím, že soustavnější diskuse odborníků může dospět nejen k zadání, ale především k řešení vědeckého úkolu, na základě kterého pak může být konstituována pachová identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného služebního psa jako samostatná kriminalistická metoda a v konečném důsledku se může stát trestním právem uznanou soudněznaleckou činností. Není pochyb o tom, že kriminalistická i trestněprávní praxe ve své moderní historii získala v tomto oboru natolik objemný soubor empirických znalostí, že zbývá právě jen provést základní mezioborový vědecký výzkum.“⁷¹ Straus a Kloubek se domnívají, že: „Olfaktorika je oborem, který se může s novými vědeckými objevy v oboru lidské a veterinární fyziologie přesunout z oblasti důkazů subjektivních do oblasti důkazů objektivních.“⁷²

⁷⁰ Roman, Š.: K problematice využití tzv. pachových konzerv v trestním řízení. Bulletin advokacie, 1996, č. 8, str. 22

⁷¹ Kloubek, M.: Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím služebního psa. Kriminalistický sborník, 2002, 5, str. 39

⁷² Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 136

Ad 5)

Právní praxe považuje za listinné důkazy i písemně vypracovaná odborná vyjádření (na rozdíl od znaleckých posudků, které jsou důkazním prostředkem), vyžádaná na základě § 105, věty první, trestního řádu.⁷³ Tento případ se v kriminalistické olfaktorice a soudní praxi vyskytuje dosti často, a to formou výsledku psovoda specialisty, který provedl olfaktorickou komparaci a sepsal o všem odborné vyjádření.

Ad 6)

Pojem podpůrný důkaz se prakticky kryje s pojmem nepřímý důkaz. Olfaktorické zkoušky jsou justiční praxí často považovány za podpůrný důkaz s tím rozdílem, že pokud se podaří shromáždit uzavřený soubor nepřímých důkazů, nepostačí k výroku soudu o vině obžalovaného.

7.2.2. Ověřovací postupy vnímání pachů speciálně cvičeným psem k pachové komparaci

Metoda olfaktorické komparace je upravena pouze interním aktem řízení (závazný pokyn policejního prezidenta) a formálně tedy náleží do oboru služební kynologie, zatímco sejmutí pachové stopy a odběr srovnávacího materiálu osoby jsou zakotveny v trestním řádu a náleží tedy do oboru trestního práva a kriminalistiky. Z tohoto nesouladu vychází nejedna námitka. Druhou často vznášenou námitkou je, že metoda kriminalistické olfaktoriky je založena z velké části na souboru empirických poznatků. Vědecké výzkumy této metody doposud chybí, ale je možné se opřít o výsledky výzkumných programů v zahraničí.

Několik pokusů bylo již v České republice provedeno, ale zatím nebyl zahájen oficiální vědeckovýzkumný program. Soudy zatím postupují ve vztahu ke kriminalistické olfaktorice dle § 89 odstavce 2 trestního řádu (za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci...).

⁷³ Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření.

7.2.3. Ověřovací pokusy vnímání pachu speciálně vycvičeným psem

V oblasti české kriminalistiky, přesněji v oblasti policejní kynologie, bylo již realizováno velké množství pokusů. Jako příklad lze uvést několik následující pokusů.

Jeden z pokusu byl realizován v roce 2008. V tomto případě byla testována schopnost speciálně vycvičeného psa rozlišit pachy identických dvojčat.⁷⁴ Dvojčata žila ve společné domácnosti a i se společně stravovala. Jednovaječnost identických dvojčat byla prokázána v Kriminologickém ústavu Praha pomocí testů DNA. Pokus vedl Ing. Ludvík Pinc⁷⁵ ve spolupráci s nadporučíkem Oldřichem Šnytrem a dalšími kynology Policie České republiky. K pokusu bylo využito deseti služebních psů. Pro kontrolu a potvrzení důvěryhodnosti experimentu byly rozlišovány i pachy dvojčat neidentických. Speciálně vycvičení psi k individuální pachové identifikaci osob jednoznačně identifikovali jak identická, tak neidentická dvojčata.

Další z pokusů byl proveden pány Jehlíkem a Gernešem. Pokusili se odpovědět na často kladenou otázku, zda lze sejmout pachové stopy z vystřelených nábojnic. Speciálně vycvičený služební pes při porovnávání otisku pachové stopy a pachového vzorku figuranta ve všech případech poznal pach figurantů, kteří zbraň nabíjeli. Pokus tedy vyloučil, že extrémní tlak, teplota a chemické zplodiny hoření, které vznikají při výstřelu, pachovou stopu degradují.

Častou námitkou obhajoby v řízení před soudem je, že kosmetické přípravky (parfémy, mýdla, krémy atd.) mohou překrýt individuální pach osoby a vytvořit přenosový pach sui genesis, kterém se služební pes při komparaci řídí. Tento pokus byl proveden snímáním pachové stopy přímo z obalu daného kosmetického přípravku. Výsledkem pokusu byl fakt, že pes se ani v jednom případě neřídil pachovým pozadím kosmetiky obsaženým v pachové směsi ani přidruženými pachy obsaženými v pachové směsi.

Důležitý pokus provedl Jehlík, a to k otázce týkající se vzniku přenosového pachu. Přenosový pach v kriminalistické praxi představuje velké riziko vzniku omylu

⁷⁴ Jednalo se o tzv. monozygotická neboli jednovaječná dvojčata.

⁷⁵ Ing. Ludvík Pinc je pracovníkem Katedry obecné zootechniky a etologie Fakulty agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů České zemědělské university v Praze. Je vedoucím Centra pro výzkum chování psů. Specializuje se na studium olfaktorických schopností speciálně cvičeného psa. Úzce spolupracuje s Policií ČR co se týká možných využití služebních psů.

při olfaktorické komparaci a je nejčastější námitkou obhajoby v rámci trestního řízení. Výsledkem tohoto pokusu bylo zjištění, že riziko vzniku přenosového pachu existuje v případě, jestliže dojde ke kontaktu osoby, která se vyskytovala na místě činu s osobou, které byl odebrán pachový vzorek. Výsledek pokusu potvrzuje nutnost přísného oddělení osob, které byly přítomny při snímání pachové stopy, odběru srovnávacího vzorku a realizaci olfaktorické komparace.

Uvedené příklady pokusů lze uzavřít zjištěním odborníka Martina Kloubka: „ Při rozsáhlejším studiu odborných pramenů nebyl zjištěn žádný případ, ve kterém by se pes při vyhodnocování pachových stop zmýlil. Jestliže psovod zjistí během počátečního nasazení nestandardní chování psa, zjišťuje důvod tohoto chování a většinou je nasazen pes jiný. Známý jsou proto pouze případy selhání „lidského faktoru“. Nejčastěji se jednalo o nedodržení správné metodiky při snímání srovnávací pachové konzervy, při kterém došlo k jevu nazývanému v praxi „přenos pachové stopy“ nebo také „falešný spojovací pach“.⁷⁶

7.2.4. Pochybnosti o věrohodnosti olfaktoriky jako důkazního prostředku

Existuje mnoho námitek, které zpochybňují důvěryhodnost metody identifikace osob prostřednictvím speciálně vycvičeného služebního psa jako důkazního prostředku v jednání před soudem. Pro názornost se následující text bude věnovat několika nejčastěji užívaným námitkám.

Významný je zcela jistě dopis advokáta JUDr. Štěpána Romana, který byl otisknut v Bulletinu advokacie a metodu pachových konzerv zpochybňuje několika argumenty. Důvod zaslání tohoto dopisu vysvětluje takto: „K tomuto vyjádření mě zejména vede jedno šokující zjištění, že orgány činné v trestním řízení výsledky této metody považují za zcela neomylný a nepochybný „důkaz o vině“ mnohdy v dokazování pouze jediný a dále, že za takovéto situace je dokonce sděleno obvinění a rozhodnutí o vazbě.“⁷⁷

⁷⁶ Kloubek, M., Kriminologická metoda pachové identifikace prostřednictvím služebního psa. Kriminologický sborník, 2002, 5, str. 39

⁷⁷ Roman, Š.: K problematice využití tzv. pachových konzerv v trestním řízení. Bulletin advokacie, 1996, č. 8, str. 20

JUDr. Roman v dopise uvádí dvě námitky, které se týkají věrohodnosti této metody:

1. „Neexistuje žádná kontrolní metoda, která by zcela jednoznačně potvrdila, že z konkrétního člověka nebo z konkrétní věci byl získán individuální pach v nezbytně potřebném množství pro srovnání a že tento pach již v době snímání nebyl kontaminován.
2. Rovněž neexistuje kontrolní metoda, která by nezávisle a objektivně posoudila, proč došlo ke srovnání dvou pachových konzerv. Zda se tak stalo proto, že skutečně pach v obou konzervách je shodný anebo proto, že pes, jakožto senzibil, z chování psovoda vycítil, která konzerva je předmětem zkoumání a proto u ní zalehl. Není vyloučeno, že příčinou srovnání je i kontaminace, a to jak při snímání pachové stopy, tak po dobu skladování včetně manipulace s pachovou konzervou v době experimentu, to je při provádění experimentu na porovnání pachových stop.⁷⁸

U druhé námitky rovnou vyvrací argument policie týkající se kontroly této metody, a to takto: „Policie namítá, že kontrolou je použití dalších psů, přičemž s tímto nelze souhlasit, neboť může se jednat o opakování téže chyby. Stejná metoda nemůže být metodou kontrolní, to jako by kontrolou na množství alkoholu v krvi prostřednictvím Widmarkovy zkoušky byla nová Widmarkova zkouška.“⁷⁹

Martin Kloubek se k námitkám JUDr. Romana vyjadřuje v Kriminologickém sborníku: „Argumentace dr. Romana není bohužel konkrétně a na odborné úrovni doložena, v podstatě se jedná o dojmy, byť obratně a trefně formulované, avšak bez odborné argumentace a kazuistiky. Nesporný význam je však možno spatřovat v tom, že Roman shrnuje nejčastější námitky obhajoby, se kterými se musí orgány činné v trestním řízení vyrovnávat.“⁸⁰

To, že námitky JUDr. Romana nejsou konkrétně a na odborné úrovni doloženy, lze názorně ukázat na příspěvku JUDr. Kloubka, který vyvrací námitku JUDr. Štěpána Romana týkající se tvrzení, že pes je senzibil a z chování psovoda vycítí, která konzerva je předmětem zkoumání, a proto u ní zalehne, takto: „Jedná se

⁷⁸ Roman, Š.: K problematice využití tzv. pachových konzerv v trestním řízení. Bulletin advokacie, 1996, č. 8, str. 20

⁷⁹ Roman, Š.: K problematice využití tzv. pachových konzerv v trestním řízení. Bulletin advokacie, 1996, č. 8, str. 20

⁸⁰ Kloubek, M.: Kriminologická metoda pachové identifikace prostřednictvím služebního psa. Kriminologický sborník, 2002, č. 5, str. 42

o předpoklad, že by psovod mohl na určitou srovnávací pachovou konzervu navést psa buď záměrně, nebo bezděčně svým chováním. Při pachové identifikaci se ale psovod nachází mimo zorné pole psa, takže odpadá podezření z neverbální komunikace. K „cirkusovým kouskům“ by pes musel být záměrně cvičen, což by se stalo časem zřejmým.⁸¹

7.2.5. Případová studie použití kriminalistické olfaktoriky v dokazování

Případ dvou vražd spáchaných stejnou pachatelkou (sp. zn. 49 T 7/ 2004)

Vražedkyně J. F. byla za spáchání posledních dvou vražd v roce 2003 pravomocně odsouzena Městským soudem v Praze k doživotnímu trestu odnětí svobody.

Na místě činu (v bytech dvou posledních obětí) byly nalezeny pachové stopy odsouzené J. F., ty však samy o sobě nepostačily k usvědčení. Pachatelka byla usvědčena na základě rekognicí, svědeckých výpovědí, věcných důkazů, zajištěných biologických stop na bázi DNA, důkazy z oboru toxikologie, mechanoskopie, psychiatrie, klinické psychologie, soudního lékařství a v jednom z případů byla nalezena daktyloskopická stopa J. F.

Pachatelka by byla jisto jistě usvědčena i bez zajištění pachových stop, přesto se pachové stopy ukázaly jako nepostradatelné při rekonstrukci skutkového děje. Obviněná se snažila po svém zadržení popřít, že se kdy s oběťmi vraždy setkala.

Odsouzená J. F. se v bytech snažila zahladit stopy své přítomnosti, ale sama si neuvědomila, že na místě činu zanechá pachové stopy. Setřela všechny otisky z rámu olejomalb, otisky ze skalpelu, kterým olejomalbu vyřízla a kleští.

J. F. bylo prokázáno, že jeden z obrazů prodala v umělecké galerii. Na svou obhajobu sdělila, že obrazy byly vyříznuty skalpelem z rámu obrazu přímo zavražděným se slovy „aby se nemusela tahat s těmi těžkými rámy“ a poté jí obrazy daroval. Při dokazování obviněná nenalezla logické vysvětlení k zjištění, že se na rámech obrazů, skalpelu a kleštích nacházejí její pachové stopy, ale nenašla se žádná daktyloskopická stopa jak pachatelky samotné, tak zavražděného. Je nedůvodné a nepravděpodobné, že by dárce (zavražděný) po sobě otíral daktyloskopické stopy a obdarovaná J. F. rovněž tak. Na základě pachových stop soud došel k závěru, že je

⁸¹ Kloubek, M.: Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím služebního psa. Kriminalistický sborník, 2002, č. 5, str. 42

prokazatelně potvrzeno, že se J. F. na místě činu pohybovala a uvedených věcí se dotýkala.

V případě druhé vraždy měly pachové stopy své důležité postavení jako důkazní prostředek, i když pachatelka J. F. byla usvědčena na základě jiných důkazů, především důkazu na bázi DNA. Při soudní pitvě oběti vraždy byl za nehty nalezen mikroskopický kousek její pokožky.

Pachové stopy pachatelky J. F. byly nalezeny na sklenici instantní kávy, dále na CD discích s hudbou a na konkrétním CD disku vloženým do hudebního přehrávače.

Případ sériových vražd a loupeží páchaných na starých ženách (sp. zn. ČTS: PSP-182/OOK- 2003 a sp. zn. ČTS: PSP- 164/ OOK- 2003)

Jedná se o případ, který zpochybňuje kriminalistickou olfaktoriku jako důkazní prostředek, protože na základě výsledku olfaktorické komparace byla ze spáchání trestných činů omylem obviněna osoba, která se skutku nikdy nedopustila.

Při bližším hledání případů, které by mohly zpochybňovat kriminalistickou olfaktoriku jako důkazní prostředek, byly zjištěny dva. První z nich se již podařilo objasnit. Ke zpochybnění došlo v důsledku toho, že kriminalistický technik nepostupoval lege artis a pachové konzervy zaměnil díky nesprávnému lepení štítků na konzervu obsahující pachové stopy.

V druhém případě (sp. zn. ČTS: PSP- 182/OOK- 2003) je obviněným P. P., se kterým je spojována pestrá minulost známého recidivisty. P. P. se stal podezřelým ze spáchání několika loupeží, vražd a jejich pokusů na starých ženách. Osobou podezřelou se stal na základě popisu osoby pachatele a díky jeho typickým vzorcům chování, zvykům a vlastnostem.

Skutečný pachatel série loupeží, vražd a jejich pokusů, trestnou činnost páchal velmi podobně, jako v minulosti P. P. Skutečný pachatel vnikal do bytů pod různými záminkami, které se shodovaly s dříve užívanými záminkami recidivisty P. P., zde starší ženy hrubě fyzicky napadl a mnohé ženy rozsahům zranění podlehly.

V případě vraždy, která se odehrála v únoru 2003 v městské části Prahy 4, byla sejmuta pachová stopa z šátku poškozené ženy a ze dvou použitých papírových kapesníků. Výsledkem olfaktorické komparace byla shoda u všech tří předmětů mezi

pachovou stopou a pachovým vzorkem obviněného. Varujícím mělo být, že ostatní pachové zkoušky či důkazy na bázi DNA nepotvrdily, že P. P. je pachatelem i dalších případů loupeží, vražd či jejich pokusů.

Výsledkem dalšího pátrání bylo odhalení skutečného pachatele dané trestné činnosti. M. S. byl obviněn celkem ze 43 trestných činů, mezi které patří vraždy, loupeže, krádeže a podvody spjaté s porušováním domovní svobody (sp. zn. ČTS: PSP- 164/OOK- 2003).

Proč došlo k takovému omylu, se nepodařilo zjistit. Prověrka nemohla být učiněna, protože chybí písemný záznam o postupu odběru pachového vzorku P. P., a proto není možné zjistit, kdo mu byl přítomen.

7.2.6. Nález Ústavního soudu České republiky

Jedná se o nález Ústavního soudu České republiky číslo I. ÚS 394/97, ze dne 4. 3. 1998. V krátkosti se bude několik odstavců věnovat nástinu daného případu.⁸²

„V době mezi 23. 2. 1995 a 5. 3. 1995 neoprávněně vnikl do cizího bytu a odcizil elektroniku v celkové hodnotě 14 740 Kč, čímž spáchal trestný čin krádeže podle ustanovení § 248 odst. 1 písm. b) a odst. 2 trestního zákona a trestný čin porušování domovní svobody podle ustanovení § 238 odst. 1 a 2 trestního zákona. Za to byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání dvou let.“

„Stěžovatel byl policisty zajištěn dne 15. 7. 1995 v 1 hod. 30 min. v noci, neboť se prý choval "podezřele, pohyboval se v zadních traktech předmětných domů" a "měl si prohlížet balkony a okna v nižších patrech". Po jeho předvedení mu byla odebrána srovnávací pachová stopa, která byla poté porovnána s pachovými stopami z celkem 14 případů krádeže vloupáním do bytů a v jednom případě byla zjištěna pachová totožnost. Stěžovatel spáchání trestného činu od počátku popíral a tvrdil, že v inkriminované době se nacházel mimo Prahu.“

„Soud se zabýval i procesní otázkou posouzení odborného vyjádření ohledně pachových zkoušek, neboť toto vyjádření bylo pořízeno již 3. 8. 1995, přičemž ke

⁸² <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=29514&pos=1&cnt=1&typ=result>, 9. 3. 2013

sdělení obvinění došlo až dne 9. 8. 1995. Podle názoru soudu se jednalo o úkon, který lze v souladu s ustanovením § 160 odst. 2 trestního řádu provádět ještě před zahájením trestního stíhání, neboť byl obtížně opakovatelný. Pachové konzervy prý totiž při jejich používání větrají a jsou tím znehodnocovány. Podle ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu je neopakovatelným úkonem takový úkon, jež není možno provést před soudem. V tomto případě - s ohledem na dobu spáchání trestné činnosti a odebrání pachových stop, se tedy jedná o úkon, který s odstupem času více než dvou let již opakovat nelze.“

Nález Ústavního soudu České republiky číslo I. ÚS 394/97 patří mezi ty nálezy, které jsou v odůvodněných soudních rozhodnutích nejčastěji citovány. Důvodem je, že soud výjimečně vybočil ze zásady „nehodnotit důkazy provedené obecnými soudy“. Ústavní soud se v nálezu vyjadřuje k důkazu pachovou zkouškou, a to tak, že nezpochybňuje věrohodnost tohoto důkazu. Ústavní soud říká, že tímto důkazním prostředkem lze dospět k závěru, že se daná osoba pravděpodobně nacházela na místě činu, a to v blíže neurčeném čase.

8. Závěr

Pachové stopy jako takové napomáhají orgánům činným v trestním řízení k dokazování a usvědčování pachatelů trestné činnosti. Jsou také využívány v celé další řadě oblastí, zejména pak v oblasti záchranářské. Jejich užití je široké a využívá se při tom schopností psů, kteří jsou na určitou konkrétní činnost vycvičeni. Jsou to právě psi, kteří pomáhají vyhledat pohřešované osoby nebo osoby, které byly postiženy při různých katastrofách. Výcvik těchto psů je obdobný a jsou zaměřeni na konkrétní činnost, ke které budou následně využíváni. Je téměř nemožné vycvičit jednoho psa na několik konkrétních činností. Byť jsou inteligentní, jejich čichové vjemy mnohonásobně převyšují čichové vjemy osob, vždy je lepší jednoho konkrétního psa vycvičit pouze k jedné činnosti. Proto nemůže být pes, který je vycvičen na ohledání požářiště s cílem najít vznik požáru použit například na vyhledávání drog. Z minulosti víme, že výcvikem takových psů se zabývali odborníci z mnoha zemí, ale nejpropracovanější a v praxi nejvyužívanější metody nasazení takových psů jsou v Rusku, ale také v České republice. Přestože některé státy využívají čichových vlastností psů pouze k záchranářským účelům nebo k vyhledávání drog, zcela opomíjejí (nebo jim to trestní řád neumožňuje) využití schopností psů v trestním řízení- při dokazování trestné činnosti pachatelů.

I v České republice jsou slyšet hlasy, které zpochybňují schopnosti psů označit osobu jako pachatele trestné činnosti. Argumentují tvrzením, že takto pořízený důkaz není důkazem jednoznačným, a že existuje mnoho faktorů, které mohou činnost psa ovlivnit. Příkladem jsou námitky JUDr. Romana, který do jisté míry přeceňuje schopnosti psa (viz jeho názor, že psi jsou schopni rozeznat mezi sedmi identickými pachovými konzervami právě tu, ve které se nachází zkoumaný vzorek nebo dokonce, že sám pes je schopen zaregistrovat pohyb těchto konzerv a zapamatovat si při opětovných pokusech změnu pořadí pachových konzerv). Touto metodou nelze pochopitelně jednoznačně určit dobu výskytu pachatele na místě trestné činnosti, ale lze zjistit, že pachatel na místě trestného činu byl nebo držel nástroj, kterým byl spáchán trestný čin (z pachové stopy na volantu vozidla nezjistíme, že vozidlo v danou dobu řídila podezřelá osoba, ale zjistíme pouze, že toto vozidlo někdy podezřelý řídil, byť se jednalo o vozidlo, o kterém podezřelý tvrdí, že ho nikdy neviděl ani jej neřídil).

Některé schopnosti psa se mnou zdát člověku až neuvěřitelné, ale takový člověk, který pochybuje o schopnostech psů, zhlédne-li jejich výcvik (zejména pak ukázkou například „načichávání“ pachových konzerv ve středisku pachové identifikace), musí posléze uznat, že některé argumenty, které jsou často používány proti této metodě, jsou bezpředmětné, i když pochopitelné, a to zejména při obhajobě vlastního klienta.

Policisté, kteří využívají tuto metodu při objasňování trestných činů, většinou z počátku ani netuší, kdo by mohl být pachatelem, tudíž ani nemohou být ovlivněni a zaujati vůči konkrétní osobě. Samozřejmě nedodržení konkrétního postupu (Pokyn č. 9 ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie) může velmi významným způsobem ovlivnit dokazování trestné činnosti. Nelze tedy policisty podezřívát z toho, že chtějí jakýmkoli způsobem ovlivňovat výsledky zkoumání. Pouze by svým neprofesionálním přístupem mohli narušit a tím znehodnotit výsledky této metody. Orgány činné v trestním řízení policisté jsou ovšem pravidelně proškolení o způsobu zajišťování pachových stop, jsou neustále upozorňováni na některé nedostatky patrné z konkrétních případů. Tímto školením neprocházejí všichni policisté, ale jsou to technici a vybraní policisté z útvarů kriminální policie a vyšetřování. Pachové stopy tudíž neodebírají náhodní, neproškolení policisté, a tak dochází jen k velmi malému procentu porušení zásad při zajišťování pachových stop. Samostatnou skupinou nejvíce odborně proškolených policistů jsou psovodi, kteří tuto disciplínu sami rozvíjejí, zkoumají a zároveň proškolují své kolegy.

Tato „disciplína“ se mnohým může zdát nesrovnatelná například s vyhodnocováním DNA nebo zkoumáním daktyloskopických stop, kde jsou závěry ze zkoumání zajištěných vzorků jednoznačné. Při použití metody zkoumání pachové stopy se na rozdíl od výše zmíněných metod policejní orgán „spoléhá“ pouze na schopnost psa. Jsou známy případy, kdy soudce původně odmítající metodu pachových stop jako důkazu k usvědčení pachatele po návštěvě střediska pachové identifikace a zejména po ukázkě činnosti takového psa- specialisty, přehodnotil svůj názor a pachové stopy jako důkazní prostředek již neodmítal a naopak je ve svých rozsudcích zdůrazňoval a počítal s nimi jako s dalším důkazním prostředkem, který usvědčí pachatele ze spáchání trestného činu.

RESUMÉ

Diploma thesis "Use of evidence in odor tracks" deals with the issues that consistently brought up the discussion of whether the smell traces taken as evidence or not.

At the present, ever-increasing readiness of offenders in committing crimes, these scent marks one of the only evidence of the perpetrators of the crime scene.

Therefore, in this thesis, we discussed not only the essence of odorous feet, but also the way to ensure their places of crime and their subsequent evaluation.

A large part of this thesis is therefore focused on the rationale to include scent trail as one of the main pieces of evidence. Are explained in the individual procedures search, seizure and evaluation of odorous feet, which is to some extent explained their importance in the evidence procedure.

The paper discussed the various articulated version of the Criminal Procedure Code (§ 114 of Act No. 141/1961 Coll.) And Instruction No. 9 Director of Uniformed Police Directorate of the Police Presidium of the Czech Republic on 1 July 2009 laying down the procedure for police officers in the area of business activity cynology.

Part of the work is focused on explaining the essential concepts of the nature of science odorous feet and identification of individuals by smell.

In this thesis, are also analyzed some of the findings of the Constitutional Court and the objections of some attorneys who smell traces as evidence discredits. Now the Constitutional Court, on the other hand, doubts refute these people, thus justifying the evaluation of odorous feet as evidence in criminal proceedings, in strict compliance with the procedures set out in the provision and evaluation of odorous feet from the crime scene.

Obrazová příloha

Obr. 1 Vybavení k odběru pachových stop a pachových vzorků osob

Obr. 2 Pachová konzerva s bavlněnou tkaninou Aratex (20x20 cm)

**Obr. 5 Zajištění odběru pachové stopy na místě činu s číselným označením
(klika vstupních dveří bytu)**

**Obr. 6 Zajištění odběru pachové stopy na místě činu s číselným označením
(plošný odběr z postele, kde pachatel dusil oběť)**

Obr. 7 Zajištění pachových stop z oběti vraždy (krk oběti po škrčení pachatelem)

**Obr. 8 Zajištění pachové stopy z levé ruky oběti vraždy
s číselným označením dalších stop**

Obr. 9 Odběr pachového vzorku osoby – pravý bok

Seznam použité literatury

Prameny:

- Nález Ústavního soudu České republiky (I. ÚS 671/ 05)
- Nález Ústavního soudu České republiky (I. ÚS 394/97)
- Pl.ÚS-st. 30/10 ze dne 30. 11. 2010, 439/2010 Sb., ST 30/59 Sb. NU 595 - Sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukálního stěru z hlediska zákazu nucení k sebeobvinění
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Literatura:

- Eis, V.: Pachové práce služebních psů. 2. vyd. Praha: Magnet Press s. p., 1991
- Kloubek, M.: Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím služebního psa. Kriminalistický sborník, 2002, č. 5
- Kloubek, M., Novák, P.: Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného psa, aktuální stav a prognóza. Kriminalistika, 2005, č. 1
- Krejčí, Z.: Pachové stopy a metoda pachové identifikace- 1. část. Kriminalistický sborník, 2011, č. 4
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- Porada, V. a kol.: Kriminalistika. Brno: Akademické nakladatelství, 2001
- Roman, Š.: K problematice využití tzv. pachových konzerv v trestním řízení. Bulletin advokacie, 1996, č. 8

- Straus, J a kol.: Kriminalistická technika, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005
- Straus, J., Kloubek, M.: Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010
- Straus, J., Vaverka, F.: Slovník kriminalistických pojmů a osobností. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010
- Vaněk, P., Pávek, L.: Metoda pachových konzerv v trestním řízení. Kriminalistický sborník, 1990, č. 1
- Vitásek, V.: Porovnání pachových stop metodou pachové identifikace. Kriminalistický sborník, 1993, č. 11
- Vyhnálek, O., Suchánek, J.: Kriminalistická odorologie. Kriminalistický sborník, 1993, č. 12

Ostatní:

- <http://automatizace.hw.cz/clanek/2006042901>, 24. 2. 2013
- http://bc.glenalbyn.org/index.php?option=com_content&view=article&id=95%3Asocfaze&catid=45%3Avychova&Itemid=111&lang=en, 12. 2. 2013
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Hmotnostn%C3%AD_spektrometrie, 23. 2. 2013
- <http://chromservis.cz/product/5/plynove-chromatografy/CZ>, 23. 2. 2013
- <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=29514&pos=1&cnt=1&typ=result> 9. 3. 2013
- <http://www.mu-j-pes.cz/vychova-a-vycvik/co-je-to-binarni-rec--865.html>, 27.2.2013
- <http://www.mvcr.cz/clanek/aktualni-otazky-kriminalisticke-olfaktoriky-237195.aspx>, 20. 2. 2013
- <http://www.pravoteka.ru/enc/2979.html>, překlad www.mvcr.cz/soubor/3-2008-2008-03-kloubek-pdf.aspx, 30. 10. 2012
- <http://www.sinz.cz/archiv/docs/si-2004-06-312-328.pdf>, 14. 2. 2013
- <http://www.wikiskripta.eu/index.php/Chromatografie>, 23. 2. 2013
- www.mvcr.cz/soubor/3-2008-2008-03-kloubek-pdf.aspx, 30. 10. 2012

- Pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 22. 12. 2010, kterým se mění pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie
- Pokyn č. 9 ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie
- Případ dvou vražd spáchaných stejnou pachatelkou (sp. zn. 49 T 7/ 2004)
- Případ sériových vražd a loupeží páchaných na starých ženách (sp. zn. ČTS: PSP- 182/ OOK- 2003 a sp. zn. ČTS: PSP- 164/ OOK- 2003)
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze 2 To 123/2001
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 10/2003
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 52/2007, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace